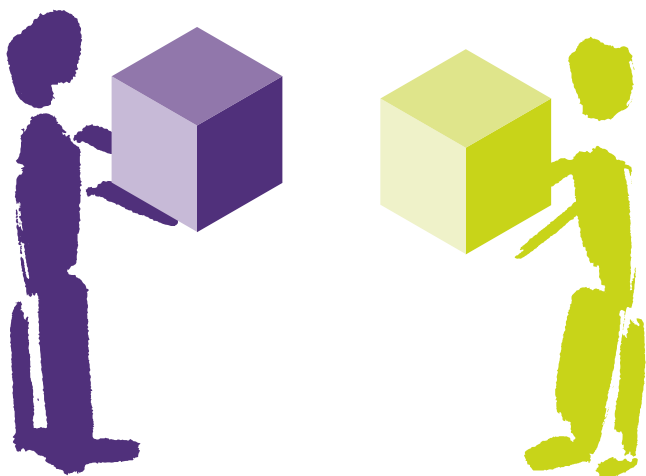

TRASIRANJE PUTA NOVIM MODELIMA UPRAVLJANJA:

USPJESI U LIMBU ASIMETRIČNIH PARTNERSTAVA

ŠTO JE SUDIONIČKO UPRAVLJANJE?

Sudioničko upravljanje je ravnopravno dijeljenje obveza i odgovornosti među različitim sektorima (javna uprava, lokalne vlasti, civilno društvo...) koji tako ostvaruju zajedničke ciljeve od javnog interesa. Na taj se način može upravljati javnim prostorima, ali i javnim dobrima općenito. Sudioničko je upravljanje prepoznato kao dugoročno održiv i kvalitetan oblik upravljanja jer uključuje različite aktere iz različitih životnih, društvenih, ekonomskih i političkih sfera te tako osigurava široku participaciju svih zainteresiranih.

SUDIONIČKO UPRAVLJANJE U PRAKSI

Sudioničko upravljanje u praksi predstavlja konkretne odgovore na pitanja poput: tko i kako donosi odluke? Tko te za što preuzima odgovornost? Kako se odvija komunikacija između raznih dionika oko važnih pitanja? Kako se koristi, tj. “programira” javni resurs kojim se zajednički upravlja? Sudioničko upravljanje u praksi bi uvijek trebalo biti pažljivo osmišljavano i maksimalno prilagođeno kontekstu i lokalnoj zajednici unutar koje se razvija.

ŠTO JE JAVNO-CIVILNO PARTNERSTVO?

Civilno-javno partnerstvo je oblik sudioničkog upravljanja u kojem javna uprava i civilno društvo surađuju u korištenju i upravljanju javnim resursima. Ključna riječ ovdje je “partnerstvo” budući da bi u ovakvim modelima upravljanja oba aktera trebala imati ravnopravne uloge i moć odlučivanja.

MODELI UPRAVLJANJA JAVNOM INFRASTRUKTUROM ZA KULTURU

Do sada smo u hrvatskom kontekstu uglavnom prepoznawali i bilježili modele javne ustanove, kulturni centri, pučka otvorena učilišta itd. gdje je osnivač, a onda i upravljač, grad ili država. S druge strane, postoje sve izraženije tendencije koje možemo nazvati novonastajućim modelima: društveno-kulturni centri, skvotovi, gdje su osnivači i upravljači organizacije civilnog društva ili civilno društvo i javna uprava.

DRUŠTVENO-KULTURNI CENTRI: MAPA

Na mapi sad već prepoznatih i etabliranih društveno-kulturnih centara nalaze se:

DOM MLADIH (SPLIT):

(su)upravljač: Platforma doma mladih

DRUŠTVENI CENTAR ROJC (PULA):

(su)upravljač: Savez udruga Rojc

FILODRAMMATICA, HARTERA I PALACH (RIJEKA):

(su)upravljač: Savez udruga Molekula

HRVATSKI DOM (KARLOVAC):

(su)upravljač: Savez udruga Kooperativa

LAZARETI (DUBROVNIK):

(su)upravljač: Art radionica Lazareti

POGON JEDINSTVO (ZAGREB):

(su)upravljač: Savez udruga Operacija grad

DRUŠTVENI CENTAR (ČAKOVEC):

(su)upravljač: Platforma za društveni centar Čakovec

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Saveza udruga Operacija grad.

**TRASIRANJE PUTA NOVIM MODELIMA UPRAVLJANJA:
USPJESI U LIMBU ASIMETRIČNIH PARTNERSTAVA**

VIZIJA ŽIVOG DRUŠTVENOG SREDIŠTA: ZATVARANJE JEDNOG CIKLUSA

TRASIRANJE PUTA NOVIM MODELIMA UPRAVLJANJA

RAVNOPRAVNO ODLUČIVATI O ONOM ŠTO NAS SE TIČE

VIŠE AUTONOMIJE, ALI ZAJEDNIČKO UPRAVLJANJE

OD PROSTORA NOSTALGIJE DO MODELA ZA BUDUĆNOST

VIZIJA ŽIVOG DRUŠTVENOG SREDIŠTA

DOM NEZAVISNE KULTURE KOJI UKLJUČUJE ŠIRU ZAJEDNICU

KRHKA VIZIJA PROMJENE

USPJESI U LIMBU ASIMETRIČNOG PARTNERSTVA

GRAĐANI KOJI SE BAVE KULTUROM POSTAJU AKTIVNI GRAĐANI

ZATVARANJE CIKLUSA OVOZEMALJSKOG DJELOVANJA

BIOGRAFIJE AUTORA

IMPRESSUM

UREDнице

ANDREJA ŽAPČIĆ

ANITA BUHIN

MARTINA DOMLADOVAC

JELENA ANDROIĆ

PETRA MARČINKO

FILIP BOJIĆ

HRVOJE PAŠALIĆ

ROBERT PEHARDA

DIMITRIJE BIRAČ

TATJANA TOMIĆ

7

13

19

25

31

43

51

57

65

71

81

89

91

Gotovo se svi akteri u polju izvaninstitucionalne kulture u Hrvatskoj u manjoj ili većoj mjeri susreću s problemom nedostatka prostora za obavljanje svakodnevnih djelatnosti i za prezentaciju svog rada. Radi ukazivanja na potrebe i koristi koje oživljavanje postojećih prostora s novom namjenom može donijeti životu lokalne zajednice, u Republici Hrvatskoj je aktivno više zagovaračkih platformi i inicijativa. Ujedno, te inicijative promiču inovativne, sudioničke modele upravljanja prostorima, koji su temeljeni na međusektorskoj suradnji te civilno-javnom partnerstvu. Pitanje prostora u ovom je slučaju dvoznačno. Podrazumijeva odnos u infrastrukturnom pogledu sigurnog i u resursnom smislu održivog generatora novih vrijednosti te okoliša u kojem se nalazi i na koji neminovno utječe. Pitanja arhitekture, kulture i prostora na poseban se način prelamaju kroz fenomen društveno-kulturnih centara, a ono društveno u njima na najbolji način svjedoči o strukturama u kojima se kreću i s kojima se identificiraju njihovi korisnici.

U desetak hrvatskih gradova niz se godina razvijaju modeli upravljanja velikim prostornim resursima gdje se s jedne strane nalazi jedinica lokalne ili regionalne samouprave kao vlasnik prostora, a s druge organizacije civilnog društva najčešće okupljene u saveze udruga koje koriste i vode prostore. Radi se o civilno-javnim partnerstvima koja mogu poprimiti različite oblike: podjela zaduženja i odgovornosti u takvim partnerstvima varira od grada do grada. Iako se za gotovo sve primjere može reći da partnerstvo u svom punom smislu rije-

či nigdje nije ostvareno, odnos civilnog i javnog koji se razvija upravnim jedinicama osigurava održavanje i obnavljanje prostora u njihovom vlasništvu, a građanima (organizacijama i pojedincima) resurs za proizvodnju i konzumaciju programa. U većim gradskim središtima kao što su Rijeka, Pula, Karlovac, Dubrovnik ili Split prostori poput Palacha, Rojca, Male scene, Lazareta ili Doma mladih već su etablirani u kulturnoj memoriji lokalne sredine te se i dalje unapređuju kao relevantni prostori društvenosti grada.

Natječaj "Kultura u centru – potpora razvoju javno-civilnog partnerstva u kulturi", proveden kroz Europski socijalni fond u području dobrog upravljanja, omogućio je financiranje daljnjeg razvoja modela sudioničkog upravljanja u kulturi tim sredinama, kao i zagrebačkom Pogonu, čakovečkoj Sheierici ili labinskoj Lamparni. Iste je natječaj financirao i aktivnosti suradnje i umrežavanja, uspostave ili razvoja modela sudioničkog upravljanja u kulturi u više od dvadeset gradova iz cijele Hrvatske u kojima (još) ne postoje takvi modeli upravljanja. U svim projektima financiranim kroz natječaj partneri su lokalne uprave.

Na natječaj za financiranje tih aktivnosti mogli su se kao prijavitelji javiti jedinice lokalne samouprave čiji je broj stanovnika manji od 10 000 (za aktivnosti uspostave ili razvoja modela) te ustanove u kulturi kojima je osnivač grad ili županija (za aktivnosti suradnje ili umrežavanja). Izgledno je da u manjim lokalnim sredinama ne postoje organizacije civilnog društva koje imaju dostatne ljudske i financijske kapacitete za vođenje i ko-

ordiniranje projekta od milijun ili pola milijuna kuna, pa je ovako postavljen natječaj omogućavao da se na njega jave i lokalne uprave koje žele razvijati takve modele u svojim sredinama. Bojazan da će natječaj biti poticaj za jednokratne projektne suradnje, a ne dugoročno osmišljeno povezivanje, proizlazila je iz očekivane nespremnosti lokalnih vlasti na ulaganje u partnerstva s građanima.

Tijekom 2019. i 2020. proveli smo mapiranje aktera iz cijele Hrvatske koji su ostvarili sredstva na natječaju, kako bismo ustanovili koji se sve modeli sudioničkog upravljanja razvijaju u različitim lokalnim sredinama te koliko se u pojedinim slučajevima radi o bottom-up inicijativi, a koliko o angažmanu tijela lokalne uprave. Provoditelji projekata, organizacije civilnog društva, komentirali su razinu uključenosti gradskih uprava u provedbu projekata. Među problemima posebno su istaknuti nepostojanje jasne političke volje, strah i nepovjerenje prema građanima i civilnom društvu, kao i nespремnost za sudjelovanje u dugoročnim i iscrpljujućim procesima te generalno nerazumijevanje civilnog-javnog partnerstva i sudioničkog upravljanja. Ili, kao što je to formulirao jedan sugovornik, lokalna je uprava sudionik projekta pa se njihova zainteresiranost podrazumijeva, ali ni na to se ne treba navikavati da postoji samo po sebi i da se ne može promijeniti. Također, među provoditeljima projekata jasan je rez između onih koji su sami pokrenuli proces sudioničkog upravljanja nekim prostornim resursom i onih koji su, iako u formi nositelja, zapravo samo partneri lokalnim vlastima. Potonji prozivaju građane za pasivnost i nezainteresiranost ili ističu nužnost brendiranja grada kao turističke destinacije, dok prvi ističu ne-

povjerenje građana prema političkim akterima, nepostojanje prava na sudjelovanje u procesima upravljanja javnim resursima te nedostatak znanja o mogućnostima i načinima uključivanja, kao temeljne izazove provedbe projekata.

Na pitanje što će se dogoditi s partnerstvima i prostorima po isteku projekata kroz 2020. godinu, još uvijek ne možemo znati odgovor, no možemo ga naslutiti barem prema dosadašnjem tijeku razvoja priče o prostorima za kulturu i društvenost. Osim novih oblika društveno-kulturnih centara, nastalih na zasada omladinskih i društvenih domova koji su prije 1990-ih postojali u gotovo svakoj lokalnoj zajednici, postoje kulturni centri kao javne (gradske) ustanove i alternativni prostori u vlasništvu grada ili države za koje organizacije koje ih vode ujedno osiguravaju i sredstva za troškove infrastrukture i troškove programa. Potpora takvim prostorima potvrđuje dijametralno suprotne pozicije javnog i civilnog sektora: dok ustanove iz proračuna grada ili države imaju osigurana sredstva za plaće zaposlenika i troškove režija te druga davanja za prostor, akteri civilnog društva s prostorima koji su ključne točke kulturne slike grada natječu se za minorna sredstva sa svim ostalim udrugama, umjetničkim organizacijama, ali i ustanovama i privatnim poduzećima.

Unatoč sredstvima koja su trenutno osigurana kroz Europski socijalni fond, te se pozicije nisu promijenile, pa nakon završetka aktualnih projekata možemo očekivati "povrat u prijašnje stanje" odnosno prostore koji će kroz dvije godine razviti česte i raznovrsne kulturne programe te zaposliti ljude da programe i prostor vode, a nakon dvije godi-

14

ne ostati bez svega toga. Natječaj raspisan 2019. kroz Europski socijalni fond, pod nazivom Prostor i sudjelovanje, trebao je partnerstvom udruga i lokalnih vlasti doprinijeti razvoju društvenih centara u zajednici, prostora u javnom vlasništvu dodijeljenim organizacijama civilnoga društva na korištenje. Zamisljen kao komplementaran natječaju Kultura u centru u prioritetu dobrog upravljanja, natječaj je podijelio 120 milijuna kuna manje-više u području socijalnog uključivanja i potpore u zajednici, moguće na štetu pojma i prakse društvenog (kulturnog) centra koje već desetak godina razvijaju akteri organiziranog civilnog društva u kulturi i koji uz sebe vežu vrijednosti poput inkluzivnosti, participacije, transparentnosti, antikorupcije.

Ipak, vrijedan prilog daljnjem zagovaranju za uspostavu institucionalnog okvira za društveno-kulturne centre u Republici Hrvatskoj, upravo je rezultat jednog od projekata provedenih kroz natječaj Kultura u centru. Mreža društveno-kulturnih centara (DKC-HR) osnovana je u svibnju 2020. godine, kao nacionalna mreža udruga i saveza koji društveno-kulturne centre razvijaju u desetak gradova diljem zemlje. Nazivamo ih društveno-kulturnim centrima jer povezuju umjetničko i kulturno sa širim civilno-društvenim djelovanjem. Radi se o prostorima u kojima se odvijaju programi načelno neprofitnog karaktera, prostorima u kojima zajednica stvara i konzumira programe kritičkih i refleksivnih praksi suvremene umjetnosti i kulture, prostorima društvenog aktivizma te ekonomskih djelatnosti usmjerenih zajednici i zajedničkom. Riječ je o novom obliku kulturnih institucija gdje je upravljanje demokratizirano tako što su predstavnici civilnog društva i građana

uključeni u članstvo upravljačkih tijela. U centru je civilno-javnog partnerstva dijeljena odgovornost i podijeljena moć upravljanja i korištenja javnih resursa.

Sudioničkim upravljanjem i civilno-javnim partnerstvom bavili smo se ekstenzivno u sklopu projekta Svi za Pogon – Pogon za sve! koji je nosio Savez udruga Operacija grad, kao partneri sudjelovali Pogon – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade, Grad Zagreb, te Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva, nakladnik portala Kulturpunkt.hr. Pogon je jedinstven primjer bottom-up inicijative kulturnih aktera gdje je ravnopravno odlučivanje i upravljanje institucionalizirano. Godine 2008. Savez udruga Operacija grad i Grad Zagreb potpisuju ugovor o osnivanju ove javne neprofitne ustanove, što Pogon čini prvom takvom javnom institucijom u kulturi u Hrvatskoj, ali i široj regiji. Takav je model postavio primjereniji okvir za stvaranje društveno-kulturnih centara i u drugim gradovima.

No, kao što smo istaknuli prije, gotovo se za sve primjere može reći da partnerstvo u svom punom smislu riječi nigdje nije ostvareno. Tim smo se problemima bavili na dvije razine, i obje su predstavljene u ovoj publikaciji. Dizajner vizualnog identiteta projekta Svi za Pogon – Pogon za sve!, Dejan Dragosavac Ruta, pripremio je deset infografika na temu sudioničkog upravljanja i civilno-javnog partnerstva oko kojih smo osmislili javnu kampanju za podizanje svijesti javnosti o prednostima i modelima takvog upravljanja javnom infrastrukturom za kulturne i društvene djelatnosti. Osim infografika i popratnih objašnjenja ključnih pojmova, u sklopu projekta proizveli smo deset tekstova odnosno intervjua s

15

akterima koji razvijaju društveno-kulturne centre u deset hrvatskih gradova: Zagrebu, Puli, Koprivnici, Rijeci, Dubrovniku, Splitu, Zadru, Čakovcu, Karlovcu i Labinu. Specifičnost je tekstova u tome što su njihove autorice i autori novinari i istraživači u području kulture, što osigurava uvid u te procese iz perspektive koja nije apriorno afirmativna, s obzirom da su se tim temama do sada bavili uglavnom samo sudionici procesa uspostavljanja partnerstava. Također, medijsko je praćenje i proizvodnja relevantnih članaka o temama sudioničkog upravljanja i civilno-javnog partnerstva gotovo nepostojeća, kako u mainstream medijima, tako i u neprofitnim, specijaliziranim medijima.

Stoga je ova publikacija i prilog i zalog većoj vidljivosti inovativnih modela upravljanja koji se razvijaju u području izvaninstitucionalne kulture, ali i osiguravanju trajno dostupnog znanja o sadržajima, procesima i metodama kojima se akteri nezavisne kulturne scene pozicioniraju kao relevantan faktor u demokratizaciji društva.

Pogon – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade slavi deset godina rada kao jedno od nezaobilaznih mjesta zagrebačkog kulturnog krajolika, ali i šire, te kao prva i iznimno rijetka institucija osnovana po principu javno-civilnog partnerstva u Hrvatskoj. Tijekom desetljeća rada Pogon je u prostoru bivše tvornice Jedinstvo i lokacije u Mislavovoj 11 ugostio više stotina umjetnika i umjetnica te inicijativa i organizacija civilnog društva koje djeluju na polju suvremene umjetnosti i kulture i bave se obrazovanjem mladih. Međutim, značaj Pogona je još i veći s obzirom na to da trasira put novim modelima upravljanja prostorom te razvoju institucionalnih inovacija.

Da bi bilo jasnije o čemu govorimo kada govorimo o javno-civilnom partnerstvu, ravnateljica Pogona Janja Sesar podsjetila je za Kulturpunkt kako Dea Vidović, jedna od vodećih međunarodnih autoriteta za kulturne politike i ovu specifičnu temu upravljanja, definira civilno-javno partnerstvo. Riječ je o “zajedničkom i suradničkom djelovanju i dijalogu između javnog i civilnog sektora u svrhu kvalitetnijeg, djelotvornijeg i učinkovitijeg upravljanja i korištenja javnih resursa u odnosu na konvencionalne i tradicionalne pristupe”.

Riječ je, dakle, o jednom obliku sudioničkog upravljanja, a u slučaju Pogona radi se o ustanovi koju su zajednički osnovali grad Zagreb i Savez udruga Operacija Grad, mreža organizacija s područja nezavisne kulture i mladih, koji zajednički i ravnopravno upravlja ju ustanovom.

“Kada govorimo o Pogonu i sličnih inicijativama u Hrvatskoj, važno je reći da se radi o zajedničkom upravljanju javnom infrastrukturom, odnosno neiskorištenom, napuštenom ili zapuštenom, uglavnom, industrijskom ili vojnom arhitekturom u kojoj je prepoznat potencijal ponovnog korištenja u društvene svrhe. Ovaj model hibridne ustanove uspješno djeluje u Zagrebu već jedanaest godina i predstavlja inovaciju u polju kulture i demokratizaciju upravljanja ustanovama”, istaknula je Sesar.

U Hrvatskoj se već čitav niz godina razvija više inicijativa koje pokušavaju implementirati ili implementiraju neki oblik sudioničkog upravljanja pri upravljanju resursima koji se koriste u društveno-kulturne svrhe, pojašnjava Sesar. Neke se razvijaju već dulji period,

a oblici suradnje između civilnog sektora i lokalne uprave su na različitim razinama i u različitim fazama razvoja. “Radi se o inicijativama u Čakovcu, Karlovcu, Rijeci, Puli, Splitu i Dubrovniku. Modela hibridne ustanove, što je najrazvijeniji oblik sudioničkog upravljanja, kao što je to slučaj kod Pogona, nema u drugim sredinama u Hrvatskoj”, ističe.

Što se tiče europskih iskustava, ona su vrlo različita te ovise o ekonomskom i povijesnom razvoju, kao i trenutnom društveno-političkom kontekstu u kojem se takve inicijative razvijaju. “Tako nailazimo na različite načine korištenja i upravljanja takvim resursima, od privremenog korištenja, kupovine zgrada, zajedničkog upravljanja i drugog, no sama ideja korištenja ovakvih prostora i kreiranja novih participativnih upravljačkih modela u tu svrhu prisutna je u različitim sredinama u Europi i u tome nipošto nismo izoliran primjer. Također, treba spomenuti da je model Pogona prepoznat kao primjer dobrog upravljanja te ga često prezentiramo u međunarodnom kontekstu. Osim toga, jedna novoosnovana ustanova u Makedoniji nedavno je nastala upravo inspirirana Pogonovim modelom upravljanja i rada”, ističe Sesar.

Njegove resurse za realizaciju programa u polju suvremene umjetnosti i kulture, kao i za različite aktivnosti za mlade može koristiti svaka udruga, umjetnička organizacija i neformalna grupa, a korisnici dolaze iz polja suvremene umjetnosti i kulture, obrazovnih i informacijskih programa važnih za unapređenje kvalitete života mladih i rad s mladima te obrazovnih programa namijenjenih razvoju kapaciteta organizacija civilnoga društva u sektoru kulture i mladih.

Ideja je sudioničkog upravljanja da upravo oni koji kreiraju programe imaju mogućnost preuzeti aktivnu ulogu u upravljanju ustanovom, kako u programskom smislu, tako i u onom administrativno-pravnom pa Sesar objašnjava da “zbog toga u Pogonu postoji Programski savjet, stručno savjetodavno tijelo sastavljeno od pet predstavnika i predstavnica organizacija civilnog društva koje raspravlja o pravilima i procedurama korištenja resursa, programskom usmjerenju i dugoročnijim programskim planovima te razmatra eventualne žalbe na odluke koordinatora programa”.

Članove i članice Programskog savjeta bira se iz redova članova i članica Saveza udruga Operacija Grad, odnosno kandidata i kandidatkinja koje oni predlože, na mandat od tri godine. Osim toga, Pogonom upravlja Upravno vijeće koje donosi temeljne dokumente o radu Pogona i odlučuje o raspodjeli financijskih sredstava. Upravno vijeće bira se na četiri godine i ima tri člana ili članice: po jednog

20

predstavnik ili predstavnicu svakog od osnivača i jednog člana ili članicu iz redova zaposlenika i zaposlenica Pogona. “Na taj je način osigurano da osnivači zajednički i partnerski upravljaju ustanovom”, naglašava Sesar.

Da je Pogon zanimljiv i važan iz dva aspekta – misije i funkcije koju ima te specifičnog upravljačkog modela – ističu za Kulturpunkt i iz Gradskog ureda za kulturu u odgovoru koji potpisuje pročelnica Ureda Milana Vuković Runjić. Misija Pogona je, napominju, “pružati kvalitetan i pouzdan servis za produkciju, prezentaciju i afirmaciju nezavisnih suvremenih umjetničkih i kulturnih praksi te za aktivno sudjelovanje mladih u kulturnim i drugim aktivnostima u Zagrebu, davanjem na korištenje prostora kojima upravlja i to bez naplate”.

“Činjenica da je prostor Pogona Jedinstvo, a dobrim dijelom i lokacija u Mislavovoj 11, popunjen cijelu godinu (izuzev nekoliko tjedana u ljetnoj pauzi i oko Božića), pokazuje da postoji velika potreba za ovakvim prostorom te smo ponosni da zajedno s našim korisnicima oblikujemo jedno od nezaobilaznih mjesta zagrebačkog kulturnog krajolika. Interes za ovakvim sadržajima pokazuje i činjenica da javne programe u Pogonu svake godine posjeti oko 10 000 posjetitelja”, pohvalili su se iz Grada. Zanimljivi su to podaci kad se podsjetimo da je Grad kroz Program javnih potreba u kulturi za 2019. Pogonu namijenio tek 35 000 kuna, što je najmanja svota namijenjena jednom centru za kulturu.

Istovremeno iz Grada ističu da je Pogon specifičan i zbog svog upravljačkog modela, napominjući da se radi o hibridnoj ustanovi, odnosno civilno-javnom partnerstvu u kojem Grad Zagreb i Savez udruga Operacija Grad već deset godina uspješno zajednički upravljaju ustanovom. “Mnogi su koraci učinjeni u njegovom razvoju te je ovaj model, kao praksa dobrog upravljanja u kulturi, prepoznat kako i u lokalnom, od strane Grada Zagreba, tako i u međunarodnom kontekstu. Ipak, u administrativno-pravnom smislu potrebno je učiniti još nekoliko koraka kako bi ovaj model upravljanja bio potpuno prepoznat i kako bi se mogao implementirati i u drugim sredinama u Hrvatskoj. U svakom slučaju, razvoj ovog modela ne bi bio moguć bez podrške, suradnje i konsenzusa Grada Zagreba te njegovih zaposlenika i zaposlenica s jedne strane, i organizacija civilnog društva s druge strane”, zaključuje Vuković Runjić.

S njom se po tom pitanju slaže i Sesar, ali i upozorava da se Pogon zbog specifičnosti prostora u kojem djeluje, bivše tvornice Jedinstvo, svakodnevno susreće s izazovima koji uvelike ograničavaju i onemogućavaju kvalitetan rad ustanove. “Zbog dotrajalosti pro-

21

stora nismo u mogućnosti korisnicima i korisnicama te posjetiteljima i posjetiteljicama ponuditi adekvatnu uslugu – nisu ispunjeni potrebni tehnički i sigurnosni uvjeti, nema adekvatnog grijanja ni ventilacije... Drugim riječima, minimalne intervencije koje su učinjene u prostoru prije deset godina, kao i kontinuirano održavanje, preskupo je i nedostatno. Prostor treba hitnu obnovu kako bi i dalje mogao biti mjesto produkcije i prezentacije suvremene umjetnosti i kulture kao važnog i vibrantnog dijela zagrebačke kulturne ponude i mjesto aktivnog sudjelovanja mladih u tom polju.”

22

Svjesni su toga i u Gradskom uredu za kulturu pa navode da je zbog toga Pogon u suradnji s Gradom Zagrebom i u participativnom procesu sa svim uključenim grupama razvio projekt rekonstrukcije prostora u Regionalni multifunkcijski centar Pogon Jedinstvo. Autori projekta rekonstrukcije su Dinko Peračić i Miranda Veljačić iz Poduzeća za projektiranje i konzalting u graditeljstvu ARP d.o.o., a projekt objedinjuje sve organizacije koje tamo djeluju: Pogon – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade, Udruženje za razvoj kulture (klub Močvara) i Kuću ekstremnog kazališta Damira Bartola Indoša.

Pogon se, podsjetimo, nalazi u bivšoj tvornici pumpi Jedinstvo na Trnjanskom nasipu kraj Save u najstarijem dijelu Trnja – Starom Trnju. Tvornica je zatvorena i napuštena 1990., a tijekom godina počinje se koristiti za kulturno-umjetničke sadržaje. Pogon kroz kulturne programe sudjeluje u daljnjem razvoju kvarta, kako kažu, trudeći se istovremeno biti dobar susjed i domaćin stanovnicima i stanovnicama Staroga Trnja. Oni sudjeluju u kulturnim, umjetničkim i društvenim aktivnostima poput *Pogonizacije* i *Jedinstvene vrtne zabave* kroz radionice, društvene igre, audiovizualne instalacije, koncerte, plesnjake...

Da je Pogon kao centar za nezavisnu kulturu i mlade prepoznat, pogotovo među organizacijama civilnog društva, a i šire među građankama i građanima, djecom, mladima, smatra i Nikola Mijatović, suosnivač artističkog kolektiva Ćirkorama, jedne od udruga koje koriste Centar: “Čini mi se da prepoznatljivost nije toliko problematična jer svi navedeni prepoznaju Pogon kao kulturnu instituciju, a s obzirom da se programski sadržaji u Pogonu neprestano mijenjaju i da ih organiziraju različiti akteri na nezavisnoj kulturnoj sceni, tako je i publika promjenljiva i uvijek nova, dok s druge strane kroz godine rada na različitim programima Pogon stječe svoju stalnu publiku i konstantnu novu prepoznatljivost”.

No, kao da nedostaje neka vrsta svakodnevnog zajedničkog prostora u vidu dnevnog boravka, primjerice. Tako Mijatović kao glav-

ni nedostatak u Pogonu vidi “to što unutar zgrade ne postoji neki sadržaj poput caféa, restorana ili zdravljaka, koji bi funkcionirao na dnevnoj bazi, kao i za vrijeme javnih programa. Čini mi se da bi se na taj način prostor puno brže otvorio za neku novu slučajnu publiku te bi moguće postao mjestom okupljanja. Najveći izazov mi se čini ulazak u proces rekonstrukcije zgrade, a logikom stvari bi to trebao biti i cilj za bolju i ljepšu budućnost u Pogonu”.

23

“Ako dođe do rekonstrukcije zgrade, veliki izazov za sve organizacije koje tamo djeluju bit će pronalaženje i rad na zamjenskoj lokaciji kroz dulji period, no vjerujemo da ćemo u suradnji s Gradom Zagrebom doći do adekvatnog rješenja”, kaže Sesar dodajući da je osim unaprjeđenja usluga, cilj Pogona i unaprijediti postojeći model upravljanja ustanovom, a na čemu se već radi u sklopu programa *Kultura u centru* i projekta Svi za Pogon – Pogon za sve!, gdje je i Grad Zagreb jedan od partnera.

Iz Grada po pitanju rekonstrukcije samo napominju da se “radi o prenamjeni, rekonstrukciji i dogradnji postojećeg prostora na novih 3800 m², čime bi se unaprijedila postojeća infrastruktura za suvremenu umjetnost, kulturu i mlade, a čitav bi prostor zaživio i tijekom dana, iskoristio potencijal društvenog života Save i Savskog nasipa te bio kulturni i društveni centar, otvoren za sve stanovnike kvarta i grada”.

Društveni centar Rojc, smješten u bivšoj vojarni u centru Pule, jedinstveni je prostor koji na jednome mjestu okuplja čak 110 udruga iz najrazličitijih područja djelovanja, poput kulture i sporta i rekreacije, koji su u Rojcu najzastupljeniji, psihosocijalne skrbi i zdravstva, djece i mladih, skrbi o osobama s posebnim potrebama, zaštite okoliša, tehničke kulture, nacionalnih manjina i ostalih djelatnosti. Zgrada u kojima udruge djeluju vlasništvo je Grada Pule, a njeome upravlja mješovito tijelo – Koordinacija Društvenog centra Rojc, koju čini podjednak broj predstavnika i predstavnica Saveza udruga Rojca i Grada Pule.

O potencijalima sudioničkoga upravljanja jednim društvenim centrom poput Rojca razgovarali smo s Dušicom Radojčić, predsjednicom udruge Zelena Istra te predsjednicom Koordinacije DC Rojc.

ZA POČETAK, MOŽETE LI UKRATKO PREPRIČATI POVIJESTI SUDIONIČKOGA UPRAVLJANJA ROJCEM KOJI JE DOVEO DO DANAŠNJE SITUACIJE?

Udruge su u zgradu počele ulaziti devedesetih godina, za vrijeme i nakon što su je napustile privremeno smještene izbjeglice. Zgrada je bila u jadnom stanju, devastirana, zapuštena i na vrlo lošem glasu u gradu. S vremenom je nekoliko grupa i organizacija skvotirao manji dio zgrade. U to vrijeme se rješavalo i pitanje vlasništva između MORH-a i Grada Pule. Grad nije mario za objekt, a udruge su osjetile potrebu za nekim oblikom samoorganiziranja u zgradi o kojoj nitko nije vodio računa. U početku su to bili Veliko i Malo vijeće udruga Rojca, neformalni oblici samoorganiziranja, da bismo 2008. uspjeli nagovoriti Grad da konstituiraju Koordinaciju Rojca, savjetodavno tijelo sastavljeno od tri predstavnika Grada Pule i tri predstavnika udruga iz Rojca.

Počeci rada u Koordinaciji bili su teški. Mi smo govorili o sudioničkom upravljanju u vrijeme kada taj pojam nije bio prepoznat. Uzor su nam bile zagrebačke udruge koje su s Gradom Zagrebom uspjele osnovati Pogon – prvu mješovitu javno-civilnu ustanovu. U Puli u to vrijeme nije bilo lako zagovarati da korisnici upravljaju zgradom

u vlasništvu Grada. Mi smo tada, kao i sada uostalom, tvrdili da je upravljanje daleko učinkovitije kada su u njega uključeni i korisnici, koji prepoznaju potrebe i svakodnevne probleme i prioritete te teže k najracionalnijem mogućem načinu trošenja sredstava namijenjenih Rojcu, za razliku od birokratskog *modus operandi* gradske uprave sa svim poznatim problemima – netransparentnošću, neracionalnošću, korupcijom, sporim prilagođavanjem promjena, minimumom napora, itd.

26

KAKO JE LOKALNA UPRAVA PRIHVATILA TE PROMJENE? KOJA JE NJEZINA ULOGA U ROJCU DANAS?

U početku je bilo teško. Godinama se nismo micali s mjesta zbog nerazumijevanja uloge Koordinacije predstavnika Grada Pule koje je imenovao gradonačelnik. Dugo smo se prepirali oko prava na uvid u sve financijske dokumente koji se tiču Rojca. A kada smo ih konačno dobili, shvatili smo uzrok tom otporu. Nakon toga smo godinama rješavali dugove, nastale kao rezultat lošeg financijskog planiranja, ali i mnoge druge probleme, koji su za posljedicu imali neracionalno trošenje novca. S vremenom su u Gradu prepoznali smisao i dobit suradnje u upravljanju Rojcem, što se u najvećoj mjeri dogodilo s novom pročelnicom Upravnog odjela za kulturu, koja razumije vrijednost Rojca. Koordinacija zaključke donosi konsenzusom, a pročelnica Odjela za kulturu članica je Koordinacije pa se tako sve donesene odluke lakše i brže provode.

Grad za redovno održavanje zgrade iz Proračuna svake godine izdvaja određenu svotu, a uloga Koordinacije je da odluči koji su prioriteta u financiranju, te da nadzire kako se sredstva troše. Da suradnja i razumijevanje Grada rastu potvrđuje i činjenica da je Grad po prvi put u Proračunu za 2020. godinu predvidio 8,5 milijuna kuna za obnovu dotrajale infrastrukture u zgradi, uz 1,1 milijuna kuna koje inače izdvaja za redovno održavanje zgrade.

KOJA JE ULOGA SAVEZA UDRUGA ROJCA U SVEMU TOME?

Savez udruga Rojca osnovan je 2012. jer smo nakon pokretanja Koordinacije DC Rojc shvatili da je Vijeće udruga Rojca, kao neformalno tijelo bez pravih predstavnika, obaveza i odgovornosti, funkcioniralo izuzetno kaotično i nedjelotvorno. Predstavnici udruga iz Rojca u Koordinaciji nisu imali pravu “bazu” za dogovaranje i koordiniranje. SUR je zato osnovan kao tijelo koje bira predstavnike Rojca u Koordinaciji, poboljšava međusobnu komunikaciju unutar same zgrade te brine i zagovara zajedničke interese i potrebe udruga prema Gradu. Danas SUR broji dvadesetak udruga, a njegov legitimitet leži

u aktivnoj ulozi i postignutim rezultatima vezanim za unapređenje ukupnih uvjeta djelovanja u Rojcu te njegovoj otvorenosti za nove članove. Svaka organizacija koja želi preuzeti aktivniju ulogu u zajedničkim pitanjima i upravljanju može se uključiti u SUR. Savez je također otvaranjem i upravljanjem zajedničkim prostorom Dnevnog boravka započeo proces u kojem će Rojc dobiti veći broj zajednički korištenih i javno dostupnih prostora.

27

KRAJEM 2018. ZAPOČET JE PROJEKT *GRAD(IMO) ROJC* KOJIM ĆE SE, IZMEĐU OSTALOG, IZRADITI I PLAN SUDIONIČKOG UPRAVLJANJA DC ROJC. MOŽETE LI NAM REĆI NEŠTO VIŠE O SAMOME PROJEKTU?

Natječaj, u okviru kojega je projekt *Grad(imo) Rojc* dobio financijsku podršku, rezultat je prepoznatog značaja sudioničkoga upravljanja društveno-kulturnim centrima u Hrvatskoj. Jedan od glavnih ciljeva našeg projekta, osim aktivnosti na području kulture kojima se povezuju udruge unutar Rojca i renoviranje infopunkta na ulazu, jest izrada prvog plana upravljanja DC Rojc. Planom upravljanja nastojat ćemo predložiti rješenje za probleme u upravljanju koji se pojavljuju zbog ograničenih mogućnosti Koordinacije kao savjetodavnog tijela Grada. Vrijednost modela sudioničkoga upravljanja koji smo stvorili u Rojcu je prepoznata i često su nas zvali da ga predstavimo i u zemlji i u inozemstvu. Ali Koordinacija, koja je inovativni model upravljanja i s kojom smo postigli puno, ipak je samo prijelazni oblik upravljanja.

Ako se usporedimo s drugim sličnim centrima, ono što nas razlikuje je zaista veliki broj organizacija u centru, preko 100 formalno, ali i više jer se prostori dijele. Druga razlika su šarolike i brojne djelatnosti udruga, koja pokrivaju sva područja djelovanja. Život pod istim krovom naučio nas je na međusobno razumijevanje i suradnju. U Rojcu imamo udruge osoba koje imaju drugačije potrebe, koje društvo često slabo prepoznaje, a mi u Rojcu smo ih svjesniji. Osim toga, u Rojcu ne postoje uobičajeni konflikti i problemi povezani s ideologijom, pa tako imamo miran suživot različitih navijačkih klubova, nacionalnih manjina, braniteljskih udruga, udruga Josip Broz Tito itd.

U okviru projekta *Grad(imo) Rojc* proveli smo istraživanje percepcije DC Rojca među građanima Pule. Istraživanje je provela agencija Ipsos na reprezentativnom uzorku s malom statističkom pogreškom, te ono pokazuje da čak 90,1 % stanovnika Pule zna za Rojc, a od njih ga je čak 90,2 % posjetilo, odnosno sudjelovalo u nekim sadržajima koje nudi. Kao najpozitivniju osobinu najčešće ističu da je Rojc dobar primjer reaktivacije bivših vojnih objekata te mjesto gdje sve kategorije građana mogu provoditi vrijeme. Čak dvije tre-

ćine građana smatra kako je Centar izrazito potreban Puli, a još 19 % potrebnost Centra ocjenjuje s četvorkom. Prosječna ocjena je vrlo visokih 4,5. To istraživanje nam je jako dobar alat za zagovaranje većih ulaganja i veće institucionalne brige o Rojcu, što je i Grad očito prepoznao povećavši ove godine iznos u proračunu.

NOVIM PLANOM UPRAVLJANJA DRUŠTVENIM CENTROM ROJC TREBALO BI SE INSTITUCIONALIZIRATI CIVILNO-JAVNO PARTNERSTVO. KOJE PROMJENE U FUNKCIONIRANJU ROJCA MOŽEMO OČEKIVATI?

Tijekom ovih deset godina rada u Koordinaciji shvatili smo i njezina ograničenja. Putem projekta *Grad(imo) Rojc* pokušavamo pronaći način da uklonimo nedostatke koji nastaju upravljanjem putem Koordinacije. Za izradu plana upravljanja odlučili smo formirati radnu grupu. U njoj su predstavnici Grada Pule te pet predstavnika udruga iz Rojca, koje smo na početku izabrali javnim pozivom svim udrugama koje djeluju unutar zgrade, a ne samo onima uključeni-ma u SUR. Jedan od problema način funkcioniranja sadašnje Koordinacije je što predstavnici Grada imaju ograničeno vrijeme na raspolaganju jer sudjeluju u njezinome radu za vrijeme svojega radnog vremena, dok predstavnici Rojca to rade potpuno volonterski, te se zbog svojih poslova ili aktivnosti ne mogu u tolikoj mjeri baviti tim pitanjima. Drugi je problem što odluke koje se donose na Koordinaciji treba netko i provesti. Za provedbu odluka nadležan je određeni odjel u Gradu, gdje postoji hijerarhija i spora procedura, dijelom i zbog preopterećenosti. Između Koordinacije i nadležnih gradskih odjela koji odluke provode postoji još i *Castrum*, gradska tvrtka koja se bavi upravljanjem zgradama. Zato gubimo jako puno vremena od trenutka u kojem se neka odluka donese do trenutka u kojemu se ona provede.

Razmotrili smo nekoliko mogućih modela upravljanja i došli smo do zaključka da bi optimalna bila uspostava mješovite civilno-javne ustanove. U njoj bi, kao i u Koordinaciji, na ravnopravni način o upravljanju odlučivali Grad i predstavnici Rojca, ali bi se za izvršavanje zaposlili ljudi koji bi se cijelo svoje radno vrijeme bavili Rojcem. U tijeku je analiza pravnih i financijskih aspekata jedne takve civilno-javne gradske ustanove i izrada prijedloga broja zaposlenika i opisa radnih mjesta. Izračunali smo da bi za redovno funkcioniranje Rojca putem jedne takve ustanove bio potreban novac vrlo blizu iznosa koji Grad Pula sada izdvaja za redovno održavanje Rojca.

28

ZA KRAJ, KOJI SU POTENCIJALI SUDIONIČKOGA UPRAVLJANJA KAKVO IMAMO U ROJCU ZA ŠIRE DRUŠTVO I OKOLINU? ŠTO MOŽEMO NAUČITI NA PRIMJERU ROJCA?

Ono što je u cijeloj priči meni važno, čime se bavim i u svojoj udruzi Zelena Istra, je briga o javnim dobrima i sprječavanje njihove privatizacije. Postoji taj mit da je država na svim razinama uprave nespособna učinkovito upravljati javnim dobrima i uslugama, pa se kao rješenje nudi isključivo njihova privatizacija. Međutim, javna dobra i usluge su društveno bogatstvo i treba ih unaprjeđivati, a ne privatizirati. U Rojcu smo pokazali da je upravo sudjelovanje korisnika u upravljanju i nadzoru nad javnim dobrima i uslugama rješenje kojim se ona mogu razvijati u korist svijeta. Mi u Puli jako dobro znamo o čemu se radi jer je mnogo bivših vojnih nekretnina sličnih Rojcu propalo upravo zato što su država i Grad uzaludno čekali investitore s vrećama novca koji će u njih uložiti. Pokazalo se da je iluzija da je jedino turistifikacija rješenje i da je špekulacija vrijednim zemljištem u priobalju više od ozbiljnih investitora.

Mi smo s druge strane dokazali kako se jedno javno dobro kao što je Rojc angažmanom građana može spasiti od propadanja i stvoriti iznimnu društvenu vrijednost i korist. Ujedno smo dokazali da se javnim dobrom može upravljati transparentno i racionalno – ako u njemu sudjeluju korisnici. Svrha sudioničkog upravljanja je demokratizacija upravljanja kojom se oni kojih se odluke tiču uključuju kao ravnopravni akteri donošenja tih odluka. To je model koji mi predlažemo i u drugim sferama upravljanja javnim i zajedničkim dobrima.

29

MARTINA DOMLADOVAC

Priča o raspadu JNA i beskrajnim praznim prostorima koji su njenim povlačenjem prepušteni na brigu lokalnim zajednicama, početak je gotovo svake priče o poratnoj nezavisnoj kulturnoj sceni u manjim hrvatskim gradovima. Prazne vojarne koje je reducirana vojska ostavila za sobom doživjele su različitu sudbinu, no najčešće su postala neiskorištena, prazna infrastruktura na rubovima grada koja je, ionako ruševnog stanja, uslijed nekorištenja počela još brže propadati. U sretnijim primjerima ovakve napuštene i prazne prostore zaposjeli su građani, najčešće mladi, i u njima počeli provoditi svoje programe. Primjer koprivničke vojarne nije ništa drugačiji.

Godine 2007. prostor nekadašnje vojarne proglašen je neperspektivnim, središte vojne obuke je premješteno, a vlasnik objekta i zemljišta postao je Grad Koprivnica. Tri godine kasnije u tom je prostoru održan prvi *Rocklive* festival i od tada bivša vojarna postepeno postaje sve življa točka alternativne koprivničke scene. Kao i u drugim sredinama, tadašnja generacija mladih organizirala se te u derutnom prostoru vojarne počela provoditi programe samo kako bi se tamo nešto događalo. Godine 2014. koprivničke udruge osnovale su Savez udruga FUNK, punim imenom Forum udruga nezavisne kulture, koji danas djeluje u tom prostoru i vodi istoimeni klub. *Rocklive*, najstarija udruga među osnivačicama, organizira *Rocklive* festival i bavi se organizacijom koncerata i glazbenom produkcijom, Kopriva je inicijativa volontera i aktivista, Atelieri Koprivnica kao udruga djeluju od 2012. u sklopu kompleksa vojarne, Pod galgama se bavi izvedbenim umjetnostima, a Mamuze organiziraju redovita umjetnička i kulturna događanja, među kojima su *Street art festival* i *Festival izvedbenih umjetnosti i kazališta* (FIUK).

Savez je osnovan kako bi s Gradom mogli pregovarati o zauzimanju prostora vojarne u kojem bi samostalno i sustavno mogli provoditi vlastite programe. U sklopu natječaja *Kultura u centru*, od 2019. provode dvogodišnji projekt *Centar izvan centra*. O projektu

znakovitog imena i transformaciji bivše vojarne razgovarali smo s programskim koordinatorom Denisom Koščakom i Andrejom Salajec iz udruge Mamuze, koji su objasnili kako prostor vojarne svojom veličinom omogućuje supostojanje različitih sadržaja i predstavlja svojevrsni “grad u gradu”. Razvoj ovog prostora djelomično je uvjetovan njegovom lokacijom i raspoloživom infrastrukturom. Udaljen je od centra grada, kao što je to za vojarne bilo uobičajeno, no svejedno do tamo se može stići za petnaestak minuta laganе šetnje. “Za razliku od većih gradova, u razmjerima Koprivnice to je daleko”, objašnjava nam Koščak uz smijeh, “zbog čega se ponekad publici dolazak do prostora čini kao pothvat”. S druge strane, prostor udaljen od grada ima i svoje prednosti. Salajec kaže kako je atmosfera tamo puno drugačija, mirno je, opušteno i sve je usporenije. Osjećaju sigurnosti i izolacije pridonosi i ograda koja okružuje cijeli prostor bivše vojarne, zbog čega se posjetitelji, pogotovo mladi koji ga sve više koriste, osjećaju opuštenije, udaljeni od glavnih gradskih križanja.

U sklopu projekta *Centar izvan centra* FUNK održava od dva do pet programa mjesečno, a mimo njega, svaka udruga provodi svoje projekte. *Centar izvan centra* bio je prijeko potrebna financijska injekcija koja im je omogućila nadograđivanje postojećih programa, nabavu opreme za njihovu provedbu i zapošljavanje jedne osobe u svrhu jačanja i razvoja kapaciteta organizacija. Jedna od najvažnijih stvari u sklopu projekta, naglašavaju Koščak i Salajec, bila je opremiti i osposobiti prostor kluba. Sredstva koja dobiva od grada ili županije, Savez troši na programe, tako da do sada nisu mogli financirati održavanje prostora, što je neizbježno utjecalo i na provođenje programa. Primjerice, zbog nedostatka grijanja programi se teško provode u hladnim zimskim mjesecima, a nepostojanje sanitarnog čvora podrazumijeva organizaciju privremenih rješenja i troškova koji s tim dolaze. Ovaj projekt poslužio im je kako bi prostor opremili nužnom glazbenom opremom, no on i dalje nije u potpunosti funkcionalan. Prostor danas ima struju, no još uvijek ne postoje uporabljiv sanitarni čvor i grijanje. Također, dobivenim sredstvima plaćaju najam gradskoj tvrtki koja upravlja prostorom. Po završetku projekta Koščak kaže da “opet ne znaju na čemu su”. Ipak, prostor je dovoljno živnuo da se čini da je nastavak ovakvih programa svima u interesu.

Rocklive festival je 2011. prvi put otvorio prostor vojarne publici, a danas se sve više razvija. Iako se čini da promjene idu sporije od očekivanog, sve se više prostora unutar vojarne počinje koristiti. Osim djelovanja Saveza koji organizira kulturne programe, kompleks također obuhvaća vrtić, knjižnicu te relativno novo Sveučilište

32

Sjever uz koje se veže i studentska menza, a u planu je i izgradnja studentskog doma. Sveučilište naravno pridonosi većoj cirkulaciji i zadržavanju mladih u prostoru, čime je i potreba za kulturnim sadržajima također izraženija. Koščak i Salajec kažu kako im je dugoročni cilj da prostor FUNK-a funkcionira svakodnevno, pogotovo zbog studenata koji nemaju drugih sadržaja u blizini, a ideja je da to bude prostor nezavisne kulture.

U nekoliko godina djelovanja Saveza vidljiv je i razvoj i rast publike, a dobili su i podršku kulturne zajednice u gradu – bendova i udruga. “Do prije par godina bilo je nezamislivo da na koncertima u publici ima više od 150 ljudi”, objašnjava Koščak. Aktivnostima koje provodi FUNK počinju gravitirati i ljudi iz okolnih gradova koji nemaju svoje programe, primjerice Bjelovara ili Đurđevca. Ipak, odlazak iz grada mladih, publike kojoj su programi prvenstveno namijenjeni, kontinuirani je izazov za opstanak ovakvih projekata. Koščak objašnjava kako sadržaje kreiraju prema potrebama ciljane publike – mladih od 17 do 25 godina koji su još uvijek vezani uz grad, s idejom da će ih tu zadržati jer se u gradu ipak nešto događa. “Trenutno se radi na pomlađivanju udruge kako bi se stvar nastavila, a cilj je da se kroz prostor profiliraju novi ljudi i dugoročno stvori situacija kako bi ga mogli nastaviti koristiti ljudi koji su tu”, kaže Koščak. Salajec također primjećuje kako se smjene generacija događaju stalno, a posebno su vidljive s odlascima “klinaca” na faks, no koji svejedno ostaju vezani uz FUNK jer im predstavlja svojevrsnu sigurnost.

Pitanje upravljanja prostorom također se neizbježno nameće u razgovoru o budućnosti FUNK-a. Grad Koprivnica partner je na projektu Centar u centru, ali FUNK-ovci naglašavaju kako žele više autonomije u upravljanju prostorom i veću sigurnost da u nekom trenutku iz njega neće biti izbačeni. U dobroj su komunikaciji s Gradom, kaže Salajec, no čini se da ima opreza i s jedne i druge strane, pogotovo kad je u pitanju financiranje projekata. Čeka se da Grad donese odluku da FUNK postane Društveno-kulturni centar. Trenutno razmatraju modele samoodrživosti i kao realnu opciju vide EU projekte jer im se čine poticajni i sigurniji, dok su gradska sredstva koja su im na raspolaganju zapravo vrlo oskudna. Dugoročni cilj je osloboditi FUNK gradskog proračuna kako bi imali potpuno slobodne ruke te ostati u sferi nezavisne produkcije umjesto zastranjivanja u komercijalnost i način rada u kojem je zarada primarna. Čini se da, iako još uvijek ne postoji jasna vizija modela upravljanja prostorom, postoji konsenzus kako bi prostor trebao ostati u vlasništvu Grada koji bi trebao pružati infrastrukturnu podršku. “Dobar je aranžman da se zajedno upravlja prostorima, da postoji ekipa koja se bavi stvarima kojima Grad sigurno neće”, objašnjava Salajec.

33

Osim opremanja prostora i provođenja programa, važan dio projekta je i izrada strategije nezavisne kulture Grada Koprivnice u svrhu jačanja kapaciteta i participativnog upravljanja kulturom u gradu. Salajec kaže kako su trenutno u fazi prikupljanja podataka iz kojih će zatim izvlačiti smjernice, a krajnji je cilj uklopiti ih u buduću strategiju kulture Koprivnice. “Do sada smo odradili pola fokus grupa sa srednjoškolcima, a rezultati su očekivani. Alternativci su u manjini, ali ih ima i zahtijevaju programe nezavisne kulture”, istaknula je Salajec koja također kaže kako su u radu s mladima primijetili određene razlike u odnosu na njihovu generaciju. “Nema više tolike odanosti supkulturi i granice među supkulturama su puno tanje. Također, mladi danas komuniciraju na potpuno drugačije načine. U velikoj mjeri orijentirani su na internet i komunikaciju u online prostoru”, objašnjava Salajec te dodaje kako sve to moraju naučiti kako bi im se približili i razumjeli njihove potrebe.

34

Osim FUNK-a, u gradu još uvijek kao mjesto okupljanja alternativaca djeluje KKC Pixel, no FUNK se isprofilirao kao jedino koncertno mjesto alternativne kulture u Koprivnici i sve više ljudi tamo nastoji organizirati različite sadržaje. Salajec također naglašava kako unatoč sve većem sadržaju, FUNK ne odvlači mlade iz centra i ne postoji strah od marginalizacije alternativne kulture na rubovima grada te zaključuje kako, baš naprotiv, gradu treba još takvih prostora.

35

JELENA ANDROIĆ

U Rijeci, Europskoj prijestolnici kulture, u ovom je času registrirano tristotinjak aktivnih udruga koje su kao osnovnu djelatnost navele kulturu i umjetnost.

Iz Programa javnih potreba u kulturi Grada Rijeke za 2020. financiraju se aktivnosti 60-ak udruga koje su sredstva osigurale za 20-ak javnih programa (jednodnevnih ili višednevnih) iz domene izvedbenih umjetnosti, te 20-ak glazbenih programa koji će, kao i ovi prvi, zahtijevati izvedbeni prostor. Ovom *ad hoc* popisu nisu pridodana događanja koja nisu osigurala sredstva iz javnih potreba Grada Rijeke već iz drugih izvora, kao ni događanja u sklopu programa EPK jer je riječ o izvanrednoj manifestaciji na temelju čijih se 600-tinjak javnih programa ne može zaključivati o realnim potrebama udruga u kulturi za izvedbenim prostorima.

Nije teško prebrojati riječke javne prostore u kojima se događa kultura. Ako zagrabimo široko, to su dvije sportske dvorane, Dvorana Mladosti (do 4.000 ljudi) i Zamet (do 5.000 ljudi) koje se koriste za velika glazbena i druga masivna događanja. Zatim je tu "najveća koncerta dvorana u Rijeci", Pogon kulture, s oko 600 stajaćih mjesta, Omladinski kulturni centar Palach koji prema navodima u punom kapacitetu također prima 600 osoba, Hrvatski kulturni dom na Sušaku s 520 sjedećih mjesta, Mramorna dvorana s 200 stolica i Atrij Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja koji broji 300 kvadratnih metara, dvorana Talijanskog kluba kulture (Circolo italiano di cultura) koja može ugostiti oko 250 ljudi te dvorana Filodrammatice koja ima oko 100 stajaćih i 50 sjedećih mjesta. U gradu se povremeno pojavljuju i drugi izvedbeni prostori, no većina javnih kulturnih programa u zatvorenom odvija se na nabrojenoj kvadraturi. Iz ovog pregleda izuzeti su HNK Ivana pl. Zajca na čijim daskama ve-

ćina djelatnika_ca s nezavisne scene nikad neće “postavljati”, privatni Botel Marinu koji na palubi također ugošćuje koncerte, književna druženja, okrugle stolove itd., Operu Teatra Fenice koja je počela živjeti pod nekim novim uvjetima, ali ne i u potpunosti, te možda poneku nenamjerno preskočenu lokaciju.

Kad se kvadrati prebroje na ovaj način, moglo bi se doći do zaključka da Rijeka izvedbenih prostora ima dovoljno. Međutim svaki “ozbiljniji” program iz domene izvedbenih umjetnosti završit će na HKD-ovoj pozornici, a “ozbiljniji” koncert popularne glazbe u Pogonu kulture. Navedeni se prostori iznajmljuju po komercijalnim cijenama, osim u slučaju HKD-a koji je za programe financirane iz Javnih potreba besplatan, ali pod određenim uvjetima.

Pitanje odnosa izvaninstitucionalne kulture, javne uprave i prostora kulture u fokusu je projekta *Žiroskop*, u sklopu kojeg Savez udruga Molekula (kao savez i kao njegove pojedinačne članice) te Grad Rijeka kao osnivač Javne ustanove Hrvatski kulturni dom na Sušaku (HKD) nastoje osmisliti model civilno-javnog upravljanja Omladinskim kulturnim centrom Palach, Filodrammaticom i HKD-om koji bi trebao biti bolji od sadašnjeg. Po sadašnjem modelu, SU Molekula upravlja prostorima Filodrammatice i Palacha samostalno, organizirajući i program, dok Grad financira održavanje hladnog pogona. Prije godinu dana osnovana JU HKD na Sušaku upravlja pak zgradom HKD-a, koja osim izvedbene dvorane ima i prostore za probe na tri kata te Galeriju Kortil, a u ovom je kontekstu bitna i jer u svojoj misiji ističe da je na usluzi vaninstitucionalnoj kulturi (“Omogućiti i osnažiti produkciju i provedbu programa organizatorima vaninstitucionalne i institucionalne kulture koji svojom kvalitetom, inovativnošću i raznolikošću obogaćuju umjetničku ponudu grada i potiču kulturne potrebe građana”).

Za *Žiroskop* su iz Europskog socijalnog fonda u okviru poziva *Kultura u centru – potpora javno-civilnog partnerstva u kulturi* Rijecani osigurali 2.05 milijuna kuna te 362 tisuće Ministarstva kulture. Osim osmišljavanja boljeg modela upravljanja prostorima nezavisne kulture, iznos je to i za niz *soft*, uglavnom edukacijskih aktivnosti koje potiču uključivost, solidarnost, ponovnu uporabu (*reuse*) odbačenih predmeta, edukaciju mladih za rad u kulturnoj produkciji i rad *community* internet Radija Roža, a sve navedeno iz potrebe rješavanja problema nestabilnosti korištenja prostornih resursa za sve izvaninstitucionalne aktere u kulturi. Kako se navodi na web stranici Drugog mora, svrha projekta je razvoj civilno-javnog partnerstva u upravljanju navedenim prostorima, “što uključuje razvoj modela upravljanja, uspostavljanje procedura uključivanja svih ak-

38

tera u kulturi grada i povećanu participaciju građana u kulturnim aktivnostima, uključujući i njihovo programiranje”. Ishod bi trebali biti ojačani kapaciteti organizacija civilnog društva i javne uprave za sudioničko upravljanje te ojačan socijalni dijalog s posljedičnom uključenosti građana u upravljanje javnim resursima. Sve ovo trebali bi ostvariti Drugo more, udruge Filmaktiv, Ri Rock i Prostor plus koje su inače članice SU Molekula, SU Molekula kao zaseban entitet i Grad Rijeka.

Iako je procesualnost glavna karakteristika *Žiroskopa*, SU Molekula do ovog je časa Gradu već ponudio tri potencijalna modela upravljanja prostorima Filodrammatice i Palacha. Kako će se pak upravljati HKD-om kao prostorom istoimene javne ustanove, u detaljima će biti poznatije nakon konzultacija i radionica koje za i s HKD-om vodi Udruga za razvoj civilnog društva SMART. Dio upravljanja HKD-om koji je otvoren za promjene, a proizaći će iz navedenih radionica, odnosi se prije svega na model rada novog participativnog Vijeća građana pri HKD-u. Zamisljeno je da to bude dvočlano predstavništvo vaninstitucionalne scene u Programskom savjetu HKD-a, čija će preostala tri člana činiti dva predstavnika JU HKD i jedan osnivača, Grada Rijeke.

KAKO JE SADA I ZAŠTO NE VALJA

Civilno-javno partnerstvo, kao i participativnost generalno, zahtijevaju kompleksne relacije. Svjesni su toga svi naši sugovornici, a razgovarali smo s Davorom Miškovićem, voditeljem udruge Drugo more, Lukom Rodelom, predsjednikom Saveza udruga Molekula, Ivanom Šararom, pročelnikom Odjela za kulturu Grada Rijeke i Jolandom Todorović, sadašnjom voditeljicom Galerije Kortil, a bivšom voditeljicom Službe za koordinaciju programa u HKD-u.

Sadašnji model upravljanja Filodrammaticom i Palachom koji uključuje neku razinu partnerskog odnosa nezavisne scene i Grada, rezultat je Javnog poziva iz 2013. godine kojim je Grad Rijeka tražio prijedlog kulturnih programa za Palach, Filodrammaticu i hale Marganovo u bivšoj tvornici papira Hartera. U Javnom je pozivu stajalo da bi programi trebali biti usmjereni ka predstavljanju rezultata suvremenog umjetničkog stvaralaštva te razvoju i poticanju urbane kulture. Grad Rijeka i danas na svojim stranicama pod naslovom *Riječki model upravljanja objektima kulture* drži tekst koji opisuje uvjete i okolnosti davanja navedenih prostora u najam. Uvodno stoji kako je potpora nezavisnoj sceni bila dio Strategije kulturnog razvitka za razdoblje 2013-2020. Željelo se, piše, da Palach, Filodrammatica i Marganovo budu novi centri nezavisne i studentske kulture

39

koja je tada bila disperzirana. Raspisivanje poziva trebalo je “osigurati stabilne uvjete za daljnji razvoj nezavisne i studentske kulturne scene kroz povoljno korištenje atraktivnih gradskih prostora u strogom gradskom središtu”.

Palach, najdugovječnije riječko alternativno okupljalište i omladinski klub, te je 2013. odlučio napustiti tadašnji zakupac prostora, ugostitelj Alen Mance, pod čijim je vodstvom klub imao popriličnu posjećenost, ali je i funkcionirao na komercijalnim osnovama. Filodrammaticom je u to vrijeme upravljao gradski Odjel za kulturu koji ga je davao na korištenje kome je trebalo, ne radeći programsku selekciju, ali posljedično i bez velike ponude programa. Hale Marganova bile su svakako najizazovnije, budući da je riječ o prostoru bez osnovne infrastrukture, ali velikog koncertnog potencijala koji je godinama dokazivao ugošćujući festival Hartera i druga događanja. Tko je trebao uložiti u Marganovo nikad nije bilo do kraja jasno, pa se ono samo pobrinulo za svoju sudbinu tako što je postalo opasno za uporabu.

Na Javni poziv te se 2013. SU Molekula javio s prilično kompleksnim programom. Okupljao je organizacije koje su mogle ponuditi izvedbene programe (Drugo more, Kazalište Hotel Bulić, Prostor plus, Trafik), glazbene programe (Škatula, Ri rock, Diston), književne programe i izdavačke aktivnosti (Katapult, Škatula), filmske i audio-vizualne (Filmaktiv) te novomedijske i teorijske programe (Drugo more). Kako je to bio uvjet, na Javni poziv javili su se zajedno s tada novoosnovanim Studentskim kulturnim centrom. Grad (Odjel gradske uprave za kulturu) preuzeo je pak obvezu podmirivanja troškova grijanja, struje, vode i čišćenja za prostore u zgradi Filodrammatice, te grijanja za prostor Palacha, a na raspolaganje je dao i svog domara. Na ovaj način Grad Rijeka u nezavisnu riječku kulturnu scenu posredno, kroz režijske troškove i korištenje prostora bez naknade, na godišnjoj razini ulaže oko 500 tisuća kuna.

SU Molekula, Grad i SKC u Palachu su imali i četvrtog partnera – ugostitelja. Na javnom je natječaju odabrana tvrtka Kristofer d.o.o., povezana s prostorima riječke Beertije i Pogona kulture te Tvornice kulture u Zagrebu, koja je partnerom osim po kohabitaciji postala i tako što je prihod od rente Grad trebao preusmjeravati u programe Palacha, uglavnom koncerte. No stvari su tako funkcionirale prilično kratko – Kristofer se nije najbolje sljubio s prostorom i programom, prihodi u odnosu na troškove nisu zadovoljili njihova očekivanja, pa iz Palacha izlaze 2016. godine.

40

SLUČAJ PALACH

Nakon što je Kristofer izašao, Palach je u periodu od devet mjeseci bio potpuno neaktivan. Pitanje šanka, koje se često vidi kao ključno, od onda se nije trajno riješilo. Novi natječaj za ugostitelja nikad nije raspisan pa se opskrba rješava od situacije do situacije, na način da tu uslugu pružaju tvrtke registrirane za obavljanje ugostiteljske djelatnosti izvan ugostiteljskog objekta. Takva je i tvrtka Molekularni proces u vlasništvu SU Molekula, koja ugostiteljske usluge u Palachu obavlja za vrijeme događanja bliskih, ili u organizaciji, članica Molekule.

Prostor Palacha, koji dakle može primiti do 600 ljudi, podijeljen je na dio kojim upravlja gradski Odjel za kulturu (prostori za program) i Odjel za upravljanje imovinom (dio koji se odnosi na ugostiteljsku djelatnost). Zakup ovog drugog dijela mora se ostvarivati po komercijalnim cijenama, bez pogodovanja činjenici da je riječ o prostoru za kulturu i mlade. Za centralnu gradsku poziciju koju zauzima Palach ta je cijena visoka, u čemu pročelnik Odjela za kulturu Ivan Šarar vidi jedan od ključnih razloga neuspjeha modela *SU Molekula – Kristofer – Palach*.

“Mislim da nismo imali sreće, i da smo žrtva činjenice da je Grad jako striktan po pitanju poslovnih prostora. Uvjeren sam da je to jedini razlog što Kristofer, kao uspješna firma kojoj je stalo da budu bliski koncertnoj sceni, nije uspjela opstati u prostoru. Nakon izlaska Kristofera, pokazalo se da u percepciji većine Palach nije Palach bez šanka. Nakon te lekcije, nismo se u Odjelu za kulturu htjeli zalijetati s novim natječajem. Morat ćemo smisliti neki trik kako da neki budući ugostitelj prodiše u Palachu”, kaže Šarar.

Istovremeno navodi i da prostor pati od “terora nostalgije”. “Ljudi zaboravljaju da je on nekad bio jedno od dva mjesta za izlazak u gradu. Danas ih je, karikiram, 40 i ugostitelji se ubijaju da prežive. Mislim da je legitimno postaviti pitanje ima li smisla Palach forsirati kao ozbiljan koncertni prostor. U svakom slučaju, treba ga preokrojiti po mjeri nove generacije, a ne za nas 35+. Zapravo, najbolje bi bilo da se pojave novi klinici koji će sve nas potjerati”, kaže.

Luka Rodela, predsjednik SU Molekula, dodaje da problem šanka i visoke cijene najma nije bio i jedini problem te Palachove ere. Navodi da je Grad kašnjenjem s isplatom sredstava iz Javnih potreba u kulturi utjecao na prolongiranje programa i financijsku neizvjesnost i nestabilnost organizatora, a samokritičan je i u smjeru SU Molekula koji je, kaže, stvorio neželjeni programski monopol budući da su

41

programe u prostoru u glavnini oni i organizirali. “Ako šank postoji, treba ga voditi sama scena. To mi predložimo: da cijeli prostor potpadne pod Odjel za kulturu i da se raspiše natječaj koji će uvjetovati da se ugostiteljska djelatnost u prostoru vodi po društveno poduzetničkim principima: da se ne ostvaruje profit nego da se sav prihod vraća u program ili prostor”, kaže Rodela.

Period u kojem Palach nije radio kao kafić značajno je utjecao na jednu generaciju njegovih korisnika koja ga je stavila *ad acta*. Iako Palach danas živi sve češće, od koncerta do drugih *evenata*, radionica i predavanja, u Molekuli su svjesni potrebe za ponovnom uspostavom svakodnevnog ritma njegovog korištenja pa će ga, upravo kroz *Žirooskop*, uskoro pokušati potaknuti programom *Dnevnih boravaka*. Naglasak će, kaže Rodela, biti na proizvodnji, a ne konzumaciji sadržaja.

42

FILODRAMMATICA

Historicistička, 130 godina stara zgrada Filodrammatice na riječkom Korzu, koja je pri Ministarstvu kulture registrirana kao nepokretno pojedinačno kulturno dobro, oronula je ljepotica za koje mjesta nije bilo u kulturnoj strategiji grada do 2020. a kako saznajemo, neće je biti ni u kulturnoj strategiji za naredni period. U prizemlju zgrade nalazi se središnji odjel Gradske knjižnice i kafić, na prvom katu Galerija DM, sala za izvedbe kojom upravlja SU Molekula te uredski prostori Filmaktiva i Prostora plus. Na drugom su katu uredi Drugog mora, a u ostatku prostora i uredi drugih kulturnih subjekata kao što su (odnedavno ugašeni) riječki Područni odsjek Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu, Matica Hrvatska i uredi HDLU-a.

Zgrada Filodrammatice jedno je od onih zdanja koja su postala žrtvom svog posebnog, konzerviranog statusa. Ugovor o zaštiti zgrade Grad je s Hrvatskim restauratorskim zavodom potpisao još 2003. od kada je, po pisanju *Novog lista*, na konzervatorsko-restauratorska istraživanja, izradu konzervatorsko-restauratorske dokumentacije te projektnu dokumentaciju potrošeno više od dva milijuna kuna. Obnova sale s pozornicom, pripadajućeg hodničkog prostora prvog kata i ulazne veže sa stubištem po navedenoj projektnoj dokumentaciji još je tada procjenjivana na 38 milijuna kuna. Početak radova najavljivao se za 2009. no u međuvremenu se dogodila kriza pa je Filodrammatica – neobnovljena, ali zaštićena – 2013. dočekala stanare iz SU Molekula koji teško da će ikada moći investirati u prostor u skladu s njegovim potrebama.

O projektu obnove sale Davor Mišković, koji u tu zgradu svakodnevno dolazi na posao, a i salu često koristi za javna događanja Drugog mora, kaže da je odgovarao potrebama 19., ali nikako ne odgovara potrebama 21. stoljeća. Sala Filodrammatice je, navodi, malo talijansko kazalište dubine 5 metara što danas, osim za neku manju predstavu fizičkog teatra, u pravilu ne odgovara izvedbenim umjetnostima. Osim što je vraćanje sale u izvorno stanje za današnje uvjete neodgovarajuće, ono je i poprilično skupo. A to se odnosi samo na salu – problematična je, nažalost, i cijela zgrada čija je statika loša, a instalacije dotrajale. No ipak, u toj i takvoj sali Filodrammatice u 2018. je godini izvedeno više od 200 programa, slično i u 2019. kada je češće no jednom tjedno izvođen javni program (62 ukupno), a 50 % svih tih programa izveli su korisnici koji nisu članovi Molekule. To svakako svjedoči o javnoj uporabnoj funkcionalnosti prostora pod Molekulinim upravljanjem. Javljanjem koordinatori korisnici prostor na korištenje dobivaju besplatno, uz uvjet da je riječ o programima suvremene umjetnosti i kulture za mlade. Javni programi pri tom imaju prednost pred probama i treninzima.

43

HKD NA SUŠAKU

Izvedbeni prostor koji prima uistinu raznovrsne tipove programa – od filmskog festivala, preko kazališnog Međunarodnog festivala malih scena, Festivala inkluzivnih scena, koncerata popularne, suvremene, etno i zabavne glazbe, monodrama, obilježavanja prigodnih datuma, smotra, školskih programa – prije nešto više od godinu dana od prostora pod upravljanjem gradskog Odjela za kulturu postao je Javna ustanova. Za ovu priču o sudioničkom upravljanju važan je jer je partner na *Žirokopu* (preko osnivača, Grada), ali i stoga što u Gradu postoji “linija intencije” da HKD – u čijoj je viziji i misiji podcrtana podrška vaninstitucionalnoj kulturi – postane tijelo koje upravlja i Filodrammaticom i Palachom.

Rodela i Mišković nisu za takvo rješenje. Navode različite argumente, od generalne tendencije Grada da kulturu institucionalizira (prije deset godina oformljena je javna ustanova Art-kino, prije godinu dana HKD, a u najavi je i nova institucija za djecu Dječja kuća), preko HKD-ovog sustava naplate prostora koji se kosi s Molekulinom željom da prostori za korisnike ostanu besplatni, do programske raznovrsnosti. Naime, otkad je HKD postao javna ustanova, vidljiva je njegova tendencija okretanja ka komercijalnijim sadržajima (gostovanjima predstava poput *Brak za ručak*, *ručak za seks*, *Menopauza* ili *Kako i zašto ubiti muža*). Iako je jasno da su komercijalni programi HKD-a (i sustav naplate prostora) u funkciji “samoodrživosti” HKD-a koji (uvijek) vapi za ulaganjem, naočale kroz koje na kulturu

gleda SU Molekula i iz koje može gledati gradska ustanova u kulturi u startu su različite. “Čini mi se da je stavljanje prostora pod HKD za Grad najjednostavniji mehanizam kontrole, pri kojem su svoju odgovornost izmjestili na ustanovu”, komentira Mišković.

Ni Jolanda Todorović iz HKD-a nije sigurna da bi HKD-ovo preuzimanje Palacha i Filodrammatice bilo najbolje rješenje. “Ne znam što bismo time dobili. Pitanje je hoće li HKD biti dovoljno kapacitiran da vodi sva tri prostora, koji su sasvim različitih potreba. Smatram da bi svaki trebao imati svog koordinatora ili voditelja koji bi trebao biti i dijelom te scene. Vjerujem da ćemo kroz *Žiroskop* ipak doći do modela koji će biti svima na zadovoljstvo. Ali namjere nam moraju biti iskrene. Generalno, jako sam pozitivna jer mislim da Grad 44 pokazuje iskrenu dobru volju da se novi model nađe. No svi bi trebali imati širu sliku, razmišljati o interesu cijele nezavisne scene. A ona je i cehovska udruga HDLU, i Hrvatska glazbena unija i Društvo književnika... Sve su to udruge koje su ovom gradu jednako važne”, kaže Todorović.

ŠTO ŽELI I PREDLAŽE SAVEZ

Prijedlozi modela upravljanja do kojih su dosad došli u Molekuli su, kako je već navedeno, javno-civilna ustanova po uzoru na zagrebački Pogon, zatim dosadašnji model kojem bi se pridodalo Vijeće korisnika, odnosno uspostavio mehanizam participacije u odlukama oko vođenja prostora onih korisnika koji nisu u SU Molekula, ali rade programe u navedenim prostorima, te treća opcija koja je nešto sasvim izvan postojećeg sustava: pronalaženje novog, trećeg prostora za nezavisnu scenu koji upravljački ne bi imao veze s Gradom.

Luka Rodela javno-civilnu ustanovu po uzoru na Pogon tumači kao novu ustanovu čiji bi osnivači bili Grad i SU Molekula, a u čijem bi upravljačkom tijelu sjedili predstavnici same ustanove te predstavnici Saveza i predstavnici Grada. “Takva struktura onemogućuje prevagu bilo kojeg od navedenih subjekata. Želja nam je naći model koji će nezavisnoj sceni služiti jednom za ubuduće, kroz koji će se izbjeći potencijalne manipulacije i nastaviti korisnicima dodjeljivati prostore besplatno. I to za točno određene tipove programa: suvremenu umjetnost, kulturu i umjetnost za mlade i društvenu kritiku.”

U Gradu su, kažu Rodela i Mišković, odbacili mogućnost osnivanja hibridne ustanove. Jedno je od tumačenja da je nova ustanova u kulturi koja u svom statutu već ima “skrb” za izvaninstitucionalnu kulturu nedavno osnovana JU HKD pa bi bio teško opravdati novu, koja nominalno u fokusu ima iste korisnike. Nevoljkosti za osniva-

nje nove ustanove vjerojatno pridonosi i potencijalna potreba reorganizacije gradske uprave jer bi u slučaju mješovite ustanove Grad morao delegirati zaposlenika_cu da zajedno sa Savezom operativno sudjeluje u upravljanju prostorima. Argument koji pak ističe Ivan Šarar jest taj da se osnivanjem hibridnog tijela nezavisna kultura institucionalizira – približava javnom sektoru. Konačno, cijeli, a vjerojatno ne i posljednji set pitanja vezan je uz uključivanje u odlučivanje o programu i korištenju prostora onog dijela nezavisne scene koja se ne bavi suvremenom kulturom, kulturom i umjetnošću za mlade i društvenom kritikom, a na koji je upozorila i Jolanda Todorović.

“Mi stvari gledamo programski. U tome i jest dio problema. Grad ne 45 evaluiira umjetničku relevantnost i relevantnost za lokalnu zajednicu, jer mu je relevantan politički kriterij – zadovoljiti što više ljudi. No to je nemoguće postići, to možda eventualno radi Ministarstvo kulture kroz svoje programe financiranja”, kaže Mišković.

Upitan za komentar, Ivan Šarar naglašava da se ni na čemu ne inzistira, “no kad vidimo tko na terenu radi, npr. tko se financira iz javnih potreba, ne može se ne uočiti da postoji paleta sadržaja za koje Molekula smatra da nije kompatibilna njihovom programskom profilu. Protiv kojeg nemam ništa, ali se pokazuje da takvim programom ne mogu uvijek napuniti Filodrammaticu. Nemamo u gradu mnogo prostora kakav je Filodrammatica”, dodaje.

NEZAVISNA POZICIJA

Preveliku “približenost” nezavisne scene Gradu, koja bi se po njegovom mišljenju dogodila osnivanjem hibridne javno-civilne ustanove po uzoru na zagrebački Pogon, Šarar čak vidi opasnom za nezavisnu scenu koja bi se, po njemu, time nužno odrekla dijela svoje nezavisnosti. Stoga smatra da je prava institucionalizacija, odnosno pripajanje Filodrammatice i Palacha HKD-u, i bolja opcija koja osigurava izvjesniju budućnost. “Znam da se Molekula boji institucije i klasičnog modela, ali moje je mišljenje da riječke klasične ustanove u kulturi imaju veći stupanj slobode nego hibridna u kojoj bismo mi kao Grad bili stalno prisutni. U našim ustanovama ravnatelj rade svoj program i nitko ih u pogledu programa ništa ne pita. I zato mi je draža varijanta, koja, jasno, nije finalna, da nezavisni imaju neku vrstu sporazuma s HKD-om: prirodnije mi je da surađuju s ustanovom koja je ustanovljena da skrbi o nezavisnima nego s gradskom upravom”, kaže Šarar.

Projekt *Žiroskop* traje do listopada 2020. godine. Ostalo je, dakle, oko pola godine za donošenje prijedloga modela upravljanja. Proces se,

slučajno, događa tijekom godine u kojoj i izvaninstitucionalna i institucionalna kulturna scena Rijeke ima pune ruke posla oko Europske prijestolnice kulture. Zbog EPK su prostori Filodrammatice, Palacha i HKD-a već sada bukirani praktično do kraja godine, a dionici scene upregnuti u “bildanje vlastitih mišića” (udruga Drugo more nositelj je cijelog jednog programskog pravca – *Dopolavora*). Iz ovakvog rakursa gledano, scena će u 2021. sigurno ući promijenjena.

“Nabildani mišići” nezavisne riječke scene možda će doći u paru i s nekim drugim promjenama. Za primjer, Rodela apostrofira naplatu ulaznica za programe kakvi se dosad nisu naplaćivali, te “odgoj” niza mladih radnika_ca u poduzeću Rijeka 2020 od kojih su se mnogi prvi put susreli s produkcijom u kulturi. “Ono s čim su se susreli, narativi su komercijalizacije i samoodrživosti kulture. Mislim da se kroz EPK stvara generacija ljudi kojima je usađena ideja da je kultura industrija koja stvara profit. Društvo se neće mijenjati ako *furamo* samo tradicionalne i komercijalne oblike kulture”, smatra Rodela.

Pred Rijekom je i izrada nove kulturne strategije za period od 2021. Pitanje je kakvu će ulogu namijeniti nezavisnoj, i programski gledano – kojoj nezavisnoj kulturi.

46

47

Spomenički kompleks Lazareti nalazi se u neposrednoj blizini povijesne jezgre Dubrovnika. Izgrađen je u 17. stoljeću za potrebe provedbe mjera karantene, a sastoji se od deset zgrada ili *lađa* kako ih korisnici Lazareta nazivaju te pet unutarnjih dvorišta između lađa i jednim zajedničkim ulaznim trgom koji sve prostore longitudinalno povezuje. Nakon pada Dubrovačke Republike početkom 19. stoljeća, taj je prostor na sebe preuzimao mnoge, uglavnom utilitarne namjene pa je između ostalog služio kao skladište, klaonica, tržnica, vojne barake, smještajni prostor za izbjeglice i dr.

Također, zbog svoje blizine povijesnoj jezgri, kroz vrijeme je bio u fokusu raznih idejnih projekata, rušenja ili obnove, s vizijom kompleksa Lazareti kao hotela koji su se pojavljivali od 1930-ih godina. Od 1980-ih njegova je namjena uglavnom javna, društvena ili zabavna.

O novijim okolnostima razvoja situacije oko namjene i razvoja Lazareta kao društveno-kulturnog centra, kao i razvoja ideja civilno-javnog partnerstva i sudioničkog upravljanja, razgovarali smo sa Srdjanom Cvijetić iz Art radionice Lazareti, organizacije primarno usmjerene prema suvremenim umjetnostima i viziji Lazareta kao društvenog, kulturnog i umjetnički vođenog prostora i *mjesta zajednice*, u čemu znatan doprinos imaju organizacije Platforme za Lazarete te Grad Dubrovnik kroz projekt *Lazareti – kreativna četvrt Dubrovnika*.

ART RADIONICA LAZARETI JE 2000. GODINE POD VODSTVOM SLAVENA TOLJA ZAMIŠLJALA LAZARETE KAO KULTURNI CENTAR NAZIVA *KARANTENA*. O KAKVOM JE PROJEKTU BILO RIJEČ? KOJI SU KORISNICI TADA BILI U LAZARETIMA?

Projekt *Karantena* bio je sastavnim dijelom ugovora o korištenju dijela prostora kompleksa Lazareti koji je Art radionica Lazareti s Gradom Dubrovnikom potpisala 2000. godine, na rok od 25 godina (do 2025.). Da bismo potpisali ugovor, bilo je potrebno razraditi ili vizionizirati načine na koji će se ti isti prostori koristiti. Predviđeni sadržaji u prostorima kao i način održivosti. Sadržaji su najprije planirani i razrađeni za dio prostora kompleksa Lazareta za lađe (zgrade) za koje je ARL potpisala ugovor (radi se o prve četiri lađe (zgrade) Lazareta gledano od Istoka). Taj dio prostora Lazareta već je bio u pogonu ARL kroz čitave 1990-te, a radi se o prostoru u kojem je djelovao Omladinski kulturni centar do 1991.

Projekt *Karantena* imao je i viziju čitavih Lazareta kao društvenog, kulturnog i umjetničkog centra te je uz postojeće korisnike, udrugu Deša – Dubrovnik i Folklorni ansambl Lindo, predlagao da se preostali dijelovi Lazareta obnove i da ih koriste likovni i baletni odjel Umjetničke škole Luke Sorkočevića te druge kulturne institucije u Dubrovniku, poput Dubrovačkih ljetnih igara koje su imale već tradiciju korištenja prostora Lazareta za svoje produkcije. Osmišljena je tada vizija razvoja i svrhe cjelokupnih Lazareta kao javnog prostora, društveno-kulturnog i edukativnog centra, a organizacije civilnog društva kao korisnici prostora Lazareta smatrane su ravnopravnim akterima i partnerima. Putem te vizije i ideje projekta *Karantena*, cijeli kompleks bi zaživio na način da dobije jaču socijalnu komponentnu, odnosno jaču društvenu korist za samu lokalnu zajednicu. Potrebno je napomenuti da je ARL projektom *Karantena* detaljno planirala sadržaje u prostorima koji su joj ugovorom povjereni, a ideja čitavih Lazareta kao živog društvenog i umjetničkog središta bila je razvojna vizija za cijeli prostor.

Prostor čitavih Lazareta tada (početak 2000-ih) bio je u lošem i zapuštenom stanju i bila je nužna obnova prostora, a posebno krovova. Ugovor potpisan s Gradom Dubrovnikom omogućio je da se Lazareti prijave na natječaj World Monuments Funda za obnovu ugrožene svjetske baštine. Sredstva za obnovu dobili smo 2002. godine, a iskorištena su za obnovu krovova i dijela interijera. Osim sredstvima WMF-a, prostor je obnavljan sredstvima zaklade FACE Croatia i drugih donatora, kao i prihodima Kluba Lazareti te bankovnim kreditima. Proces obnove je krenuo neobično dobro, a već sljedeće godine (2001.) nakon lokalnih izbora i uspostave nove lokalne uprave i vlasti dolazi do pokušaja osporavanja ugovora o korištenju Lazareta i niza drugih problema, a fokus je bio na radu Kluba (ugostiteljskog objekta) koji je tada djelovao kao sastavni dio programa ARL. Novoj je gradskoj vlasti na čelu s bivšom gradonačelnicom Dubravkom Šuicom tada bilo nezamislivo da je dio vrijednog gradskog

50

prostora dat na upravljanje i korištenje jednoj organizaciji civilnog društva i to na dugih 25 godina. Tu je stvoren nukleus nepovjerenja jednih prema drugima koji ima odjeka i koji se manifestira u nekim oblicima još i danas.

U to doba ARL vodi Slaven Tolj, razgovori, prepucavanja, pregovori oko Lazareta vode se preko medija, prije svega lokalnih medija; sastanaka. Paralelno se Lazareti obnavljaju i organizacije nastavljaju rad. Traje neki paralelni rat koji polako popušta i pred kraj drugog mandata Dubravke Šuice izdaje se građevinska dozvola za obnovu cijelog kompleksa Lazareta, vizija Lazareta kao društveno-kulturnog centra se nakon niza godina prijepora i osporavanja nastavlja.

Međutim naravno, 2009. godine na lokalnim izborima ponovno dolazi do promjene vlasti i novi gradonačelnik Andro Vlahušić ima drugačije planove s Lazaretima. Na naše inzistiranje dolazi do osnivanja Povjerenstva za Lazarete pri Gradu Dubrovniku. Ideja Lazareta kao društveno-kulturnog centra se razvlači, rasteže, izvrće, prevrće, reinterpretira i crpi kroz gotovo pa 20 godina. U srži procesa je uvijek međusobno nepovjerenje i nerazumijevanje, što u konačnici zaustavlja i koči puni razvoj Lazareta kao DKC-a. Pritisci su razni i klasični: medijski napisi, posjeti inspekcija, neobavještanje korisnika prostora o pitanjima relevantnim za njihov rad i djelovanje u Lazaretima i sl. O organizacijama civilnog društva se ne govori u kontekstu nastavka rada u prostoru Lazareta nakon obnove koja počinje 2012. – Umjetnička škola je izbačena iz plana, pred Lazaretima se planira graditi pontonska riva za prihvat turista s kruzera. To je razdoblje (2009 – 2013) obilježio i naš angažman u inicijativi *Srđ je naš!*, početak obnove prostora Lazareta, odlazak Slavena Tolja na mjesto ravnatelja MMSU u Rijeku.

51

POD VELIKIM PRITISKOM IDEJE KOMODIFIKACIJE I KOMERCIJALIZACIJE PROSTORA, 2013. GODINE NASTAJE PLATFORMA ZA LAZARETE. RECITE NAM MALO VIŠE O NJENIM ČLANOVIMA I RADU.

Platforma za Lazarete počela je s *ad hoc* djelovanjem 2012. godine kada su nam bez ikakve prethodne obavijesti na vrata postavljene građevinske skele i onemogućen pristup prostorima. Organizirali smo se tada kao *stanari* odnosno *sustanari* u Lazaretima, a 2013. počeli sa zajedničkim zagovaračkim aktivnostima. Organizacije koje su tada aktivno bile uključene u Platformu su Deša Dubrovnik, ARL, Teatar Lero, Plesni studio Lazareti. Organizirali smo više međusobnih sastanaka, sastanaka s gradonačelnikom Vlahušićem, razgovore s medijima, okrugli stol o ulozi nezavisne kulture u lokalnom razvoju, prvo javno predstavljanje projekta obnove Lazareta s autorom

projekta Željkom Pekovićem.

Upravo je to javno predstavljanje i razgovor s autorom arhitektom Željkom Pekovićem 4. lipnja 2013. bilo jako važno za daljnji razvoj situacije jer je na njemu postalo potpuno jasno da u postojećem planu mjesta za organizacije civilnog društva u Lazaretima neće biti. Ta je opasnost bila jedan od integracijskih faktora; drugi je, naravno, zdravi razum koji kaže da udruženi možemo postići više. Platforma, dakle, nije nastala u “mirnodopskim” uvjetima s ciljem integracije programa ili organizacijskih kapaciteta, već u trenutku kada smo se zajedničkim snagama morali izboriti za poštivanje ugovora i opstanak ili ostanak udruga u Lazaretima (ili u drugim adekvatnim zamjenskim prostorima). Vremenom počinju i problemi sa samom obnovom Lazareta i Grad odlučuje obnoviti sedam od deset lađa u Lazaretima, a tri koje su pod ugovorom s ARL ostaviti neobnovljene. U tome smo trenutku uspjeli dogovoriti s Gradom da se potpiše aneks ugovora Grada s ARL-om koji je omogućio ARL-u da s Dešom Dubrovnik, Teatrom Lero i Klubom Lazareti potpiše (pod)ugovore o korištenju tog dijela Lazareta. To je bio neki početak sljedeće faze Lazareta.

52

U RAZDOBLJU OD 2009. DO 2013. GODINE, NA RAZINI CIJELE HRVATSKE IMAMO RAST I JAČANJE INICIJATIVA ZA ZAŠTITU JAVNIH POVRŠINA I JAVNIH DOBARA KAO ŠTO SU PRAVO NA GRAD, ZELENA AKCIJA, SRĐ JE NAŠ I SLIČNI. KOLIKO JE TU U AKCIJAMA ZA PROSTOR LAZARETA POMOGLO UMREŽAVANJE S OSTALIM AKTERIMA KOJI SU SE BAVILI S ISTIM PITANJIMA TE GENERALNO SUDIONIČKIM UPRAVLJANJU U KULTURI?

To je razdoblje ujedno i razdoblje kada smo (ARL) najjače bili uključeni u angažman i aktivnosti Inicijative *Srđ je naš!* oko zaštite prostora Srđa. Kroz Inicijativu smo bili snažno umreženi, točnije ujedinjeni sa Zelenom akcijom, Pravom na grad u konkretnom djelovanju Inicijative, a prije svega u organizaciji i provedbi lokalnog referenduma o golfu na Srđu. Takav aktivistički angažman i stav nije nam naravno pomagao u onom dijelu djelovanja oko Lazareta, ali nam je pomogao oko borbe za javne prostore, a Lazareti su javni prostor. ARL i Platforma za Lazarete prostor Lazareta vidjele su i vide kao javni prostor, ali i kao prostor javnog djelovanja. U tome je smislu umrežavanje i povezivanje bilo od velike važnosti. Da bi se osigurala javnost djelovanja.

S druge strane kroz programske, projektne i druge suradnje umrežavanje nam je iz pozicije ARL i Platforme za Lazarete bitno, jer nam daje mogućnost uvida u primjere dobrih praksi u drugim gradovi-

ma i sličnim centrima. Naravno, svaka od sredina i inicijativa je specifična i ima vlastite uvjetovanosti, načine komunikacije, odnose moći među akterima. Mi smo još uvijek u poziciji da više od drugih učimo o sudioničkom upravljanju i njegovim mogućnostima. Kod nas se taj termin nažalost još uvijek ne može iščitavati drugačije nego kao “uzimanje” – kao “oni žele uzeti Lazarete”, “oni žele uzeti nešto od nas”. Pa čak i među akterima nezavisne ili civilne scene. Ravnopravno sudioničko upravljanje daleko je od nas; ali je tu partnerstvo, komunikacija, suradnja. Umrežavanje. Pa recimo da možemo ići korak po korak.

Tu treba spomenuti da su uvijek postojale na neki način “jače” i “slabije” organizacije civilnog društva, mislim naravno po kapacitetima, ne po umjetničkom ili društvenom doprinosu. Kada bi ove jače uspjele u nečemu, poput Operacije Grad, Rojca, Platforme za društveni centar Čakovec, Doma mladih Split itd., onda su se svi ostali ugledali u njih i dobili bi na neki način potvrdu da je to moguće i da se može ići korak dalje. Komuniciramo s nekolicinom organizacija i platformi koje također provode projekte iz poziva *Kultura u centru*, uspoređujemo iskustva i mogućnosti sudioničkog upravljanja, pogotovo s Domom mladih Split koji poput nas u prostoru ima gradsku instituciju. Također sudjelujemo u projektu *ACTive NGOs* koji se provodi kroz program URBACT III, a bavi se, između ostalog, temom sudioničkog upravljanja. Projekt za cilj ima razmjenu znanja i praksi iz šest europskih gradova: Riga, Espoo, Sirakuza, Santa Pola, Brighton i Dubrovnik, uz stručno vodstvo Leventea Polyaka. Projekt ima još jednu vrijednost za lokalni dubrovački kontekst – u projekt je uključen Grad Dubrovnik i organizacije civilnog društva okupljene oko Centra za mlade te se kroz projekt i u tome aspektu jača umrežavanje, kao i ideja suradničkog i sudioničkog upravljanja i partnerstva.

53

NEKAKO MI SE ČINI DA JE UPRAVO LOGIČNI NASTAVAK TRUDA I DALJNJEG RAZVOJA DIJALOGA O SUDIONIČKOM UPRAVLJANJU U KULTURI DOVELO DO TOGA DA 2018. GODINE PLATFORMA ZA LAZARETE DOBIVA FINANCIRANJE IZ EUROPSKOG SOCIJALNOG FONDA ZA RAZVOJ DRUŠTVENO-KULTURNOG CENTRA LAZARETI NA TEMELJU JAVNO-CIVILNOG PARTNERSTVA NAZIVA MJESTO ZAJEDNICE. S KOJOM PREMISOM SE UŠLO U TAJ PROJEKT TE KOJI SU NJEGOVI GLAVNI CILJEVI? KOLIKO JE SLIČAN PRVOTNOJ ZAMISLI *KARANTENE*?

Mi smo uvijek o našem famoznom “ugovoru” razmišljali kao o činu povjerenja – netko nam je tim ugovorom dao povjerenje da vodimo i stvaramo jedan vrijedan prostor. To smo povjerenje smatrali prvim korakom bilo prema javno-civilnom partnerstvu, bilo prema sudio-

ničkom ili zajedničkom upravljanju. Međutim, imali smo prilike proći i kroz dugo razdoblje nepovjerenja i prijepora. I s jedne i s druge strane. Taj problem se ne treba zanemariti, s time treba raditi. U Lazaretima sad djeluje i fizički je smještena gradska tvrtka Dubrovačka baština d.o.o. koju je gradsko vijeće ovlastilo da upravlja prostorom čitavih Lazareta. Otkako smo neposredni susjedi i vidamo se svakodnevno naši su odnosi drugačiji, realniji i ljudskiji, rekla bih.

Što se tiče projekta *Karantena*, on je naravno propao. Ali u međuvremenu su se dogodile dvije obnove Lazareta. Korisnici su još uvijek u Lazaretima, a Lazareti danas jesu društveno-kulturni centar. Dubrovačka baština d.o.o. upravlja ispred Grada Dubrovnika cijelim Lazaretima te kreira aktivnosti u prostoru pet lađa Lazareta. FA Lindo kao gradska institucija u kulturi ima svoju logiku upravljanja i svoje aktivnosti, a u prostoru tri lađe djeluju organizacije Platforme za Lazarete i Klub Lazareti.

Kada smo pripremali projekt *Mjesto zajednice* još uvijek nije bila započela druga faza obnove Lazareta (tri lađe na koje ugovor ima ARL) i u projektu smo razvoj sudioničkog upravljanja bili postavili u dva koraka ili dvije faze. Prva se odnosi na jačanje sudioničkog upravljanja za organizacije Platforme, a druga na pažljivi korak prema integraciji svih korisnika u Lazaretima. Zahvaljujući mentoriranom procesu (koji jedna od aktivnosti projekta) zajednički smo stvorili Pravilnik Platforme za Lazarete kao zajednički akt koji omogućuje naš upravljački mehanizam, na način da djelujemo i zajednički i pojedinačno kao organizacije. U drugom koraku radimo na prijedlogu više modela integracije svih korisnika koji može biti na suradnoj, partnerskoj ili sudioničkoj osnovi. U nazivu *Mjesto zajednice* nije sadržana samo ideja da stanovnici Lazarete koriste kao svoje tj. zajedničko mjesto, već i ideja da mi kao akteri Lazarete doživljavamo kao mjesto zajedništva i zajedničko mjesto.

KAKO PROJEKT *MJESTO ZAJEDNICE* KOMUNICIRA PREMA VANI, PREMA LOKALNOJ ZAJEDNICI?

Projekt je u prvoj godini provedbe bio u više okrenut prema gradnji unutrašnjih kapaciteta, a u drugoj godini kreću aktivnosti usmjerene javnosti i koje tu javnost uključuju. U prvoj smo godini provedli javni poziv *Uključi se u Mjesto zajednice*, kojim smo stanovnike i organizacije civilnog društva s područja Dubrovnika pozvali da predlože aktivnosti koje bi realizirali u prostoru Lazareta, u suradnji s udrugama koje čine Platformu za Lazarete. Te su se aktivnosti počele realizirati u 2020.; međutim zbog pandemije COVID-19 stale su sve naše javne aktivnosti. Poziv će se ponoviti i 2020. za aktivno-

sti koje će se realizirati 2021. Na taj način prostor Lazareta otvoren je drugim korisnicima i organizacijama na formalniji i jasniji način. Također, na taj način vidimo i za kojim tipom aktivnosti ima najviše potrebe u lokalnoj zajednici. Početkom ožujka 2020. počeli smo s aktivnosti *Sakupljač Dubrovnik*, koja je također sada zaustavljena i dijelom se odvija putem društvenih mreža. Osnovna ideja *Sakupljača* je sakupiti kolekciju svakodnevnih, intimnih, osobnih... predmeta i priča o njima, te iz pozicije svakodnevnog predmeta, možda i nebitnog, ispričati i pokazati sliku kolektivnog, zajedničkog. U prvom smo tjednu *Sakupljača* skupili četrdesetak predmeta.

DAKLE, PRVA GODINA PROJEKTA BILA JE POSVEĆENA UNUTARNJEM PRESTROJAVANJU I USTROJAVANJU PLATFORME ZA LAZARETE, A U DRUGOJ SE GODINI PLANIRA RAD NA PRIJEDLOZIMA MODELA INTEGRACIJE S DUBROVAČKOM BAŠTINOM D.O.O. I GRADOM DUBROVNIKOM. MOŽEMO LI SADA VEĆ NEKAKO REĆI KAKVA JE SITUACIJA ŠTO SE TIČE KOMUNIKACIJE S NJIMA, S RAZVIJANJEM VIZIJE SUDIONIČKOG UPRAVLJANJA?

Na razini svakodnevnog komuniciranja i upravljanja Lazaretima to funkcionira dobro. Svi su uzeti u obzir kao relativno ravnopravni akteri. Na razini da ćemo mi ikada ući u neko zajedničko upravljačko tijelo, sumnjam da je to moguće. Realnije je i izglednije neko zajedničko koordinacijsko tijelo, partnerstvo u aktivnostima ili na nekom projektu. Još uvijek nije vrijeme, ne znam ni kada će biti, za zajedničko dugoročno upravljanje Lazaretima ili bilo kojim drugim resursima. Što se trenutne situacije tiče i okolnosti koje će biti posljedica općeg *lockdowna* zbog COVID-19 pandemije, pred nama je još jedna globalna i lokalna ekonomska kriza. Mislim da će sudioništvo će nažalost izgubiti pred politikom "čvrste ruke" posvuda.

ŠTO NAKON ZAVRŠETKA PROJEKTA *MJESTO ZAJEDNICE*? KAKVA JE VIZIJA LAZARETA U BUDUĆNOSTI?

Do sredine ožujka 2020. imali smo jednu viziju Lazareta u budućnosti. Danas je ona puno pesimističnija. Nastavit ćemo svakako raditi na aktivnostima, na dokumentima razvoja i ideje Lazareta kao jedinstvenog DKC-a, no morat ćemo se baviti i opstankom samih organizacija. Kao prve realne korake sada vidim nove zajedničke aktivnosti, projekte i međusobnu podršku. Komunikacija, novi odnosi, veće povjerenje i suradnja koje smo postigli tijekom prve godine provedbe projekta *Mjesto zajednice*, kako između organizacija Platforme, tako i između Platforme i Dubrovačke Baštine d.o.o. svakako će biti od pomoći u budućem razvoju Platforme, organizacija pojedinačno i cijelih Lazareta.

FILIP BOJIĆ

Split je 2019. obilježio 40 godina od održavanja Mediteranskih igara, događaja koji je ovaj primorski grad transformirao u metropolu. Dok događaj sam po sebi nije bio od osobitog značaja, Splitu je donio Poljud, bazene, marjanski tunel, ukopanu željeznicu koja je do tad presijecala grad, ali i početak izgradnje Doma mladih, koji za razliku od nabrojanih projekata i danas stoji nedovršen. Status te sive megastrukture i nakon 41 godine nije nimalo jednostavno objasniti. Inicijalno koncipiran kao Dom socijalističke omladine koji bi poslužio kao svojevrsni centar kulturne aktivnosti mladih tadašnjeg Splita i okolice ovaj kompleks je unutar 10 000 četvornih metara obuhvatio niz povezanih prostorija te dva impresivna amfiteatra za preko 1000 posjetitelja. No dovršetkom grubih radova planirana izgradnja prestaje, a prostor Doma ostaje prazan. Tek 1994. godine inicijativom *Art Squata* prostorije se počinju čistiti i skvotirati, a Dom konačno dobiva svrhu i transformira se u generator nezavisne splitske kulturne scene.

Iako je Dom mladih gradski prostor kojim Grad upravlja od 1996. godine putem Kulturnog središta mladih, a od 2005. godine kroz javnu ustanovu Multimedijalni kulturni centar (MKC), on se nastavio popunjavati bez jasnog plana i kriterija korištenja. Tako je izostanak transparentnog modela upravljanja koji bi definirao uvjete uporabe prostora i njegovo financiranje stvorio druge probleme poput zatvorenosti prema potencijalnim novim korisnicima, a posljedično

i nedostatak vidljivosti prema široj publici, pa čak i mladima Splita. Navedeno je ujedno utjecalo i na generalnu fizičku i funkcionalnu neuređenost Doma koju su tek parcijalno mogli ispravljati pojedinci. Dom se, dakle, razvijao stihijski, i iako povećani broj aktera proširuje sadržaj i suradnje te ostvaruje uređenje pojedinih prostora, izostanak transparentnog sustava upravljanja njegove korisnike stavlja u položaj neizvjesnosti i onemogućuje jednak pristup novim korisnicima čime se koči razvoj Doma. Kako bi potaknuli rješavanje niza problema proizašlih iz nebrige Grada za vlastitu imovinu i mlade, udruge koje koriste domske prostorije kao i pojedine udruge izvan Doma, koje se zalažu za bolju organizaciju i transparentu raspodjelu resursa unutar kulture, 2012. godine okupile su se u savez udruga Platforma Doma mladih (PDM). Osim zagovaranja, istraživanja i djelovanja na razvoj izvaninstitucionalne kulture i umjetnosti, cilj Platforme je osmišljavanje modela suupravljanja prostorom Doma mladih.

No, početak konkretnog raspetljavanja situacije u kojoj se Dom mladih nalazi iniciran je 2014. godine kada su Grad i PDM zajednički prijavili i dobili status prioriteta u pilot-programu Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva *Prostori (su)djelovanja* čime je kreirana ideja Doma kao kulturno-društvenog centra te je otvorena mogućnost financiranja putem EU fondova. Četiri godine kasnije, ulaganje u razvoj Doma zbilja stiže preko projekta *Gradimo Dom zajedno* kojeg je PDM kao nositelj projekta prijavila u suradnji s Gradom Splitom te MKC-om, CEDRA-om Split, Koalicijom udruga mladih i Festivalom mediteranskog filma Split, uz potporu Razvojne agencije Splitsko-dalmatinske županije.

Projektu je na razdoblje od dvije godine Ministarstvo kulture, preko Europskog socijalnog fonda, odobrilo 2.498.314 kuna u sklopu natječaja *Kultura u centru – potpora razvoju javno-civilnog partnerstva u kulturi*. S navedenim EU novcem zacrtano je ostvarenje triju ključnih stavki projekta. Najopipljivija će biti uređenje Razreda, *co-working* prostorije s kulturno-javnom svrhom kojom bi se osigurali radni uvjeti za različite kulturne aktere. Druga stavka je proširenje programa s kojim Dom pokušava dobiti na vidljivosti. Posljednja i možda temeljna je izrada strateške dokumentacije kojom bi se konačno definirali kriteriji korištenja i plan upravljanja Domom čime bi se prostor otvorio za nove korisnike te uredili odnosi s postojećim korisnicima.

Osim programskih događanja čiji je broj povećan, ali se i dalje uglavnom fokusiraju na ustaljenu publiku, Razreda koji je već trebao biti dovršen zajedno s info pultom i signalizacijom, rješenje centralnog

58

problema – upravljačkog modela Doma još nije realizirano. Svi su uvjeti izrade strateške dokumentacije, koja bi donijela kriterije korištenja objekta, ovog puta u rukama samih korisnika, ali o konačnom zaključku se i dalje razmišlja. Osobama odgovornim za vođenje projekta *Gradimo Dom zajedno* dana je prilika da pobliže pojašne aktivnosti koje se provode u sklopu projekta, njihov napredak i razvoj, kao i da se referiraju na ostale izjave u ovom tekstu.

Kako u Gradu promišljaju trenutne procese kroz koje Dom mladih prolazi prenijela je Antonija Eremut Erceg, direktorica Razvojne agencije Split – RaST koja pruža koordinacijsku potporu pri izradi i implementaciji europskih projekata. “O modelu upravljanja ćemo odlučivati zajedno temeljem toga što Platforma sama kreira kroz stratešku dokumentaciju. Činjenica je da udruge nemaju financijski ni operativni kapacitet za provođenje infrastrukturnog razvoja i to je definitivno dužnost Grada. Međutim, udruge, odnosno Platforma mora vidjeti koji model upravljanja želi implementirati te kakav program realizirati. Držimo kako je upravo model upravljanja ključan dokument u procesu prijave budućih EU projekata vezanih za Dom. Trenutačno u prijavama imamo problem s definiranjem nositelja troškova čak i na Europske socijalne fondove, a za iole ozbiljan infrastrukturni projekt trebat će nam studija izvodljivosti s *cost-benefit* analizom, za koje model upravljanja predstavlja temeljni *input*. Također smatramo da treba izbjeći ponavljanje programa te se otvoriti prema novoj publici kako bi se postigla barem djelomična održivost Doma. Naime, troškovi ovolikog kompleksa su veliki, no osim financijske održivosti tu je i komponenta društvene isplativosti, a barem jedna od njih dvije mora biti zadovoljena da bi se došlo do novca iz fondova. Ukoliko se ne poveća broj korisnika, cijela priča je promašena.” Iako se svi slažu oko činjenice da Dom mladih ima problem s percepcijom i dosegom u široj javnosti, pa čak i među mladima, nedvojbeno je da je većina inicijativa koji su učinile Dom centrom urbane kulture iniciran radom pojedinaca i udruga iz nezavisnog sektora.

Na pitanje hoće li Grad u budućnosti pridati više interesa razvoju Doma, Eremut Erceg odgovara: “RaST je pružio tehničku podršku MKC-u i Platformi Doma mladih u prijavi projekta *Dom – jučer, danas, sutra* na ITU poziv Europskog socijalnog fonda. S potencijalnih 3 000 000 kuna plan je urediti višenamjensku prostoriju gdje bi u aktivnosti Doma mladih uključili skupine ljudi u dobi višoj od 54 godine, odnosno populaciju za koju se Dom počeo graditi te proširiti program. Ovim projektom bi nastavili razvoj Doma s novom dimenzijom međugeneracijske solidarnosti koja bi također doprinijela vidljivosti i osigurala nove korisnike. Gradu je cilj ostvariti funkci-

59

onalan Dom mladih, no mogućnost uređenja čitavog kompleksa je ograničena zbog prevelikih izdataka, pa je plan postepeno uređenje preko različitih izvora financiranja i manjih projekata koje malo pomalo ostvarujemo.”

Svoje viđenje trenutne problematike Doma mladih iznijela je i Antonia Kuzmanić, koja je kao tadašnja predsjednica Platforme bila jedna od inicijatorica promjene kroz koje Dom trenutno prolazi te i dalje aktivno sudjeluje u implementaciji projekta. “Dom mladih je jedini objekt u gradu s kapacitetom ozbiljnog centra nezavisne kulture i upravo zbog toga on mora biti fluidan. Drugim riječima, objekt se mora više otvoriti prema novim korisnicima. Puno toga se napravlilo po pitanju vidljivosti, od programa koji se redovito provode do projekata koje u suradnji s Gradom prijavljujemo, no smatram da taj problem kao i problem otvorenosti nije moguće riješiti ukoliko se ne donesu jasni kriteriji korištenja, odnosno upravljanja. Bez njih javno-civilno partnerstvo neće moći zaživjeti. Ranije su financije predstavljale problem koji je kočio razvoj, no dobivenim projektima taj problem je umanjen i smatram da Platforma mora iskoristiti priliku i konačno definirati odnose kako bi Dom mladih ujedno postao i dom nezavisne kulture koja uključuje širu zajednicu.”

Kad se vratimo na početak priče, obilježavanjem 40 godina MIS-a vjerno je prikazano kako Split funkcionira danas. U ovaj bijedno organiziran događaj ulupana je svota koja je mogla biti kanalizirana na održavanje ili dovršenje objekata koje je izrodila. Proračunski novac često se rasipa, dok opće stanje, posebice u kulturi, popravljaju pojedinci bilo iz redova javnih ili nezavisnih struktura. Sustav generalno ne funkcionira, barem ne u korist javnog, a primjera ima i previše. Od sada već proslavljenih foto-stupova, preko loše organiziranih događaja, do samog proračuna koji redovno ne nalazi prostor za osnovne potrebe nezavisne kulture. Dovoljno je uočiti da sve ove godine nitko od nadležnih nije bio u stanju osigurati uređenje službenog ulaza u objekt pod svojim vlasništvom. Osim toga, činjenica da Platforma postoji i odrađuje veliku količinu posla za koji nije financirana niti odgovorna, dovoljno govori o tome koliko MKC, odnosno Grad, revno rade svoj dio posla vezan uz ovaj objekt.

Evidentno je kako problem Doma nije lako rješiv. Zatvorenost prema novim korisnicima, neriješeni odnosi među trenutnim, netransparentnost u korištenju prostora nekih pojedinaca, programska ustaljenost te organizacijska tromost koja funkcionira isključivo na leđima entuzijasta s jedne strane, te s druge generalna nebriga Grada za mlade, kulturu i zajednička dobra iskazana minimalnim izdvajanjem proračunskih sredstava i nepostavljanjem kriterija za

kulturne aktere, a što opet popravljaju pojedinci, kao i sama veličina objekta, ostavili su Dom mladih u stanju iz kojeg ga se godinama pokušava izvući. Previše je tekstova o Domu napisano i bit će ih još, ali se nadam kako je ovaj posljednji koji reflektira nagomilane probleme jer ovaj put rješenja su zbilja na vidiku.

HRVOJE PAŠALIĆ

U osvrtu na javnu tribinu pod nazivom *Zadarski 3P* iz sad već daleke 2014. godine, Ana Gospić Županović podvlači sljedeće: “U simulacijskoj viziji svjetlije budućnosne kulturne projekcije grada presudnim se čimbenikom [...] ukazuje apsolutna nužnost uvažavanja potencijala nezavisne i alternativne scene mladih kao ravnopravnog i mobilizacijskog sudionika u kreiranju kulturne politike grada”. S odmakom od nekoliko godina i u pokušaju boljeg razumijevanja sličnosti i razlika dviju distinktivnih vremenskih točaka, ovaj tekst kao svoju središnju nit uzima dva elementa izdvojenog citata – potencijal zadarske nezavisne scene te nasušnu potrebu njegovog uvažavanja.

U godinama koje su uslijedile nakon spomenute tribine najvažniji događaji vezani uz zadarsku nezavisnu scenu kronološki bi se dali podvesti pod sljedeće: početak djelovanja i afirmacija AKC Nigdjezemska; prestanak djelovanja platforme Okret potpora; zatvaranje starog Kazališta lutaka; uspješan otpor pokušaju oduzimanja prostora Knjigozemske; prijava i provedba projekta *ZadrugArt* u režiji “oživjele” Zajednice udruga Centar nezavisne kulture; najava preseljenja Županijskih ureda u prostor Nigdjezemske i Menze; konačni početak izgradnje dugoočekivanog Centra za mlade te s tim pove-

zani prvi koraci ka pokretanju nove platforme izvaninstitucionalnih kulturno-umjetničkih aktera. Dodamo li ovom nizu i izmjenu na poziciji prve osobe Upravnog odjela za kulturu i sport, tvrdnja da se u odnosu na razdoblje o kojem piše Ana Gospić Županović stvari i nisu bitnije promijenile može zvučati suludo, ili barem neuvjerljivo. Međutim, premda su posljedice nekih od navedenih zbivanja itekako opipljive naravi, na horizontu promjene i dalje se ne nazire ono najvažnije – strukturni pomaci. No, za početak – malo konteksta.

UČVRŠĆENI NA MARGINI

Pisati o nezavisnoj kulturnoj sceni bilo koje lokalne sredine gotovo da podrazumijeva već uhodani predložak – red borbi za prostore, red organizacijske potkapacitiranosti, red neadekvatne i/ili nenaklonjene kulturne politike. Ipak, ukoliko bismo iz ovakve *usual suspects* liste morali izdvojiti specifikum zadarske priče, moguće je reći da su je u najvećoj mjeri obilježili nedostatak adekvatnih prostora za djelovanje i posljedična borba za iste. Ovaj aspekt ponavljajući je motiv gotovo svakog teksta o zadarskoj nezavisnoj kulturi, o čemu, između ostalog, svjedoče i iskazi dugogodišnjih protagonista scene – Samante Stepčić i Jurja Arasa. Budući da tekstovi u kojima su preneseni pružaju dosta detaljan uvid u historijat borbi zadarskih nezavisnih aktera za prostore, ovdje ćemo se suzdržati od njegovog ponavljanja, zadržavajući se na činjenici da je riječ o problemu koji od samih začetaka scene uvelike diktira tempo njenog razvoja.

Štoviše, kao što su pokazala iscrpna recentna sociološka istraživanja u čijoj je provedbi sudjelovao i potpisnik ovih redova, znatan dio nezavisne kulturne scene i dalje je suočen s nedostatkom (adekvatnog) prostora za pripremu i predstavljanje svog rada. U osvrtu na stanje zadarske nezavisne scene, Željka Tonković i Nenad Pepić u *MONOgrafiji* – kojom je 2018. obilježena desetogodišnjica festivala suvremenog plesa *Monoplay* – ističu da je u takvoj konstelaciji najpropulzivniji dio nezavisne kulture okupljen oko inicijativa i *prostora* Knjigozemske i Nigdjezemske. Unatoč – ili upravo zahvaljujući – njihovoj učvršćenosti “na margini, potpuno izvan strukturnih tokova i s minimalnom podrškom”, ovi prostori uspjeli su se profilirati kao neformalni društveno-kulturni centri koji su prepoznatljivi i van lokalnih okvira, a koji se s pravom mogu smatrati utočištima zadarske nezavisne kulture.

Time se, naravno, ni približno ne iscrpljuje lista aktivnih i prepoznatljivih izvaninstitucionalnih aktera zadarske kulturno-umjetničke scene. Zadarski plesni ansambl, Teatro VeRRdi, Zadar snova, Teatar Dragon i In Flux samo su neke od udruga i umjetničkih organizacija

64

koje se s manje ili više uspjeha nose s kronično neadekvatnim uvjetima djelovanja. Kolektivi pritom vlastite prostorne potrebe zadovoljavaju na najrazličitije načine, od upotrebe vlastitih i unajmljivanja poslovnih ili institucionalnih prostora do korištenja prostorija drugih udruga i mjesnih odbora. No, potreba neprestanog promišljanja uvjeta djelovanja nedvojbeno ostavlja traga na potentnosti organizacija, koje su u takvim okolnostima primorane usmjeravati vrijeme, stvaralačku energiju i materijalne resurse prema pitanjima i problemima koji nisu izravno vezani uz samu umjetničku produkciju. Štoviše, čini se opravdanim zaključiti da je uslijed preokupacije strategijama vlastitog preživljavanja “stradao” upravo potencijal kojeg ističe Ana Gospić Županović – da se scena razvije u nezaobilaznog i ravnopravnog aktera u promišljanju i kreiranju društveno-kulturne mape grada. Ovoj tezi u prilog govore i iskazi samih protagonista nezavisne scene, koji spomenuti potencijal ocjenjuju kao “ne-realiziran”, “začahuren” i “upitan”, ističući pritom brojne strukturne prepreke njegovom ostvarenju.

U svjetlu trajno privremenog karaktera (rijetkih) prostora koje scena nastanjuje, kao potencijalno rješenje navješćuje se dugoočekivani objekt koji je u projekcijama gradskih vlastodržaca prije više od desetljeća ponio naziv Centra za mlade. Najavljen još davne 2007. godine kao svojevrsna kompenzacija za bivši Omladinski dom – kasnije preimenovan u Dom hrvatske mladeži – koji je tada ustupljen Sveučilištu, ovaj objekt s vremenom se u percepciji lokalne zajednice prometnuo u simbol lažnih obećanja i nepromjenjive naravi vladajućih struktura koje nikad nisu pokazale dovoljno sluha i razumijevanja za stvarne potrebe aktera nezavisne scene, ali i šireg civilnog društva. Premda su radovi na rekonstrukciji zgrade konačno započeli u veljači ove godine, praćeni različitim edukativno-praktičnim sadržajima koji su u sklopu projekta *ZadrugArt* bili usmjereni ka pripremi terena za programski, ali i upravljački model budućeg centra, dio scene i dalje ne pokazuje interes za uključivanjem u priču koju percipiraju kao *top-bottom* pristup s unaprijed poznatim ishodom u vidu još jednog institucionalnog prostora kulture.

No, iako je teško osporiti tezu da priču dominantno uokviruju elementi pristupa “odozgo prema dolje”, posebice ukoliko je usporedimo s nekim ranijim zadarskim primjerima poput projekta *Artikultura*, osnivanja Zajednice udruga Centar nezavisne kulture ili platforme Okret potpora koji su odicali *grassroots* logikom, zabrinjavajućim se doima izostanak svijesti aktera scene o ulozi vlastitih dugogodišnjih zagovaračkih aktivnosti. Držeći se podalje od klizavog terena kauzalnosti, time se, dakako, ne želi sugerirati da su upravo višekratni pritisci nezavisne kulturne scene odigrali važnu, pa mož-

65

da čak i ključnu ulogu u pomicanju tog projekta s mrtve točke. No, u svjetlu procesualnog karaktera društvenih fenomena, ali i impli- citne, no nažalost ne i točne pretpostavke o proaktivnoj gradskoj upravi koja osluškuje potrebe vlastitih građana, tvrdnja o obolu ak- tera scene nastojanjima da Zadar dobije društveno-kulturni centar kakav zaslužuje čini se ne samo legitimnom, već i veoma bitnom.

LUTANJE U KONCEPCIJAMA

Vraćajući se na visoku razinu nepovjerenja prema vladajućim struk- turama, vrijedi istaknuti da iste u potpunosti nije lišen ni dio sce- ne koji zasad aktivno participira u promišljanju različitih aspekata funkcioniranja nadolazećeg objekta. Usprkos načelnoj spremnosti na suradnju, u dobroj mjeri uvjetovanoj tendencijom ka konačnoj mogućnosti djelovanja u za to prikladnim uvjetima, evidentna je i značajna doza skepse glede udjela (upravljačke) moći koju je Grad spreman prepustiti civilnim akterima. Dodatni razlog za nepovjer- ljivost leži u dosad ne baš uspješnim pokušajima predstavljanja pro- jekta kao zaokružene, jasno koncipirane cjeline; upravo suprotno, teško se oteti dojmu da se ovim objektom teži rješavanju dugogo- dišnjih prostornih potreba šireg i šarolikog spektra civilnog druš- tva, pri čemu izmiče mogućnost stjecanja jasnije predodžbe o nje- govoj koncepciji. Iako je za pretpostaviti da će Centar u konačnici – s obzirom na svoje gabarite – ponuditi dovoljno prostora za veliki broj zainteresiranih aktera, “lutanja” od prvotno naglašavane kultu- re mladih, preko nezavisne kulture pa do mekše postavljenih okvira izvaninstitucionalnog sektora ukazuju na izostanak konkretnije vi- zije profila koji stoga i dalje balansira između *community*, društve- no-kulturnog i angažiranog kulturno-umjetničkog centra.

Neovisno o njegovoj koncepciji, Centar bi, po svemu sudeći, tre- bao slijediti primjer sličnih društveno-kulturnih centara diljem Hr- vatske koji su ustrojeni po principima nekog od modela javno-civil- nog partnerstva. I dok element sudioničkog modela upravljanja s jedne strane nudi određenu dozu uvjerenja da će odnos s Gradom ovog puta izgledati drugačije, logika ovakvih modela suradnje isto- vremeno se nameće i kao ozbiljan izazov unutarnjim kapacitetima uključenih kolektiva. Kao što je istaknuto u *Strategiji razvoja nezavi- snog kulturnog sektora grada Zadra* koju 2013. izrađuju Željka Ton- ković i Nenad Pepić, “većina kulturnih udruga i umjetničkih organi- zacija djeluje na niskom stupnju organizacijskoga razvoja te često egzistiraju zahvaljujući angažmanu samo jedne osobe (osnivača)”. Slično vrijedi i danas, što u kontekstu zahtjevnih i iscrpljujućih de- liberativnih procesa koji leže u srži sudioničkih modela upravljanja može djelovati zabrinjavajuće.

66

No, specifičnost zadarskog primjera, koja se ogleda u već spomenu- tom *top-bottom* ulazu, uključuje i činjenicu da je novo povezivanje civilnih kulturno-umjetničkih aktera još uvijek “u povojima”. Prem- da je još uvijek prerano za konkretnije zaključke, platforma u na- stajanju zasad pokazuje odlučnost da na krilima povezivanja vlasti- tih kapaciteta s prostorom budućeg centra iznova testira domete zadarskog izvaninstitucionalnog sektora. Unatoč logičnoj i nimalo neočekivanoj usmjerenosti na objekt u izgradnji i rješavanje pro- storne problematike, takav pothvat zahtijevat će i šire postavljenu sliku u kojoj bi fokus bio smješten na koloplet problema koji sceni godinama onemogućavaju adekvatnije pozicioniranje.

Na tom tragu, Željka Tonković i Nenad Pepić u *MONOgrafiji* iz 2018. ističu da je, unatoč skoroj izgradnji budućeg centra, ozbiljnije po- make teško očekivati bez radikalnog zaokreta u odnosu prema kul- turi. Isti autori naglašavaju da neadekvatan pristup struktura ne- zavisnom kulturnom sektoru “proizlazi iz nepostojanja svijesti koja bi [ga] smatrala stvarnom potrebom i neizostavnim dijelom života i ritma grada”. Nepune dvije godine kasnije, moguće je utvrditi da stvari na strukturalnoj razini nisu daleko odmakle, a završetak rekon- strukcije centra, planiran za svibanj 2021., izgledno će otvoriti čitav niz pitanja koja će testirati kapacitete kulturne, ali i šire gradske uprave. S obzirom na skroman udio proračuna za kulturu u ukupnom proračunu grada, ali i neuravnoteženost izdvajanja za institucional- no i izvaninstitucionalno kulturno polje, bojazan aktera scene da će nova kulturna ustanova dodatno pojačati podjele i odraziti se na izdvajanja za sektor kojem pripadaju čini se posve opravdanom.

67

NAZNAKE OKRETANJA BUDUĆNOSTI

Odgovore na neka od gorućih pitanja zadarske (nezavisne) kulture trebala bi ponuditi *Strategija razvoja kulture Grada Zadra 2019. – 2026.* Međutim, iako su aktivnosti vezane uz izradu ovog dokumenta započele još u travnju 2019. godine, u trenutku pisanja ovog teksta on još uvijek nije ugledao svjetlo dana. Zapanjujuće djeluje poda- tak da je riječ o prvom strateškom dokumentu zadarskog kulturnog sektora iniciranom “odozgo”, što ukazuje na višedesetljetni izosta- nak jasne vizije kulturnog razvoja. Štoviše, kulturna administracija nije pokazala razumijevanje ni za već spomenutu *Strategiju razvoja nezavisnog kulturnog sektora grada Zadra*, čije smjernice – treba li spomenuti – nisu doživjele svoju implementaciju.

U tom svjetlu, trenutni proces izrade Strategije moguće je protuma- čiti kao odlučnu namjeru nove pročelnice Ureda za kulturu i sport, Dine Bušić, da se uhvati u koštac s manjkavostima kulturne admi-

nistracije i boljkama sektora kojim upravlja. Zanimarimo li određene trajavosti koje se tiču istraživačkog segmenta samog procesa, uključivanje širokog kruga kulturnih aktera moguće je prepoznati kao naznaku smještanja kulturne politike gdje bi po svojoj logici i trebala pripadati – u službu građana. No, poučeni dosadašnjim iskustvom – a i primorani kašnjenjem s izradom Strategije – s donošenjem takvog zaključka ipak ćemo još pričekati.

Vraćajući se na sami početak teksta i izdvojeni citat Ane Gospić Županović, moguće je zaključiti da su godine sustavnog zanemarivanja stvarnih potreba scene rezultirale fragmentiranjem i blijeđenjem tada postojećeg potencijala. No, nakon nekoliko godina zatišja koje je odavalo dojam pomirenosti s neizbježnošću tavorenja u prostornom, ali i financijskom smislu, trenutačno stanje ukazuje na buđenje svijesti (dijela) scene o smislenosti i potentnosti zajedničkog djelovanja. Povezivanje u platformu koja bi trebala rezultirati formalnim savezom udruga prvi je takav pokušaj od gašenja Okreta potpora 2015. godine. No, ono što pritom posebno veseli je poprtni zaokret u prevladavajućem diskursu koji je, da se poslužimo terminom Davora Miškovića, još donedavno bio “ceremonijalne” naravi – duboko uronjen u sadašnjost, usmjeren na “ovdje i sad” vlastitih kolektiva i gotovo u potpunosti lišen promišljanja položaja i mogućnosti scene kao takve.

Proteklih nekoliko mjeseci ukazuju na mijenjanje takvog narativa, koji postupno ustupa mjesto deliberativnom diskursu okrenutom budućnosti i zaokupljenom krhkom, ali nakon dugo vremena ipak postojećom vizijom promjene. Bez dvojbe, aktere koji se odluče upustiti u ovaj pothvat očekuje izazov (sposobnosti) preuzimanja dijela upravljačke moći, ali i nošenja s mogućnošću da uslijed različitih oblika angažmana iznova ispašta sama umjetnička produkcija. Gledano iz trenutne perspektive, sigurnim se čini tek jedno – nakon dugo vremena, prostor za djelovanje u toj im priči ne bi trebao predstavljati problem.

ROBERT PEHARDA

Čakovcu i Međimurju nedostaje društveno-kulturni prostor. Trenutno je Čakovec ograničen na muzej, knjižnicu, kino/teatar, koji svi imaju prostore u predvorju namijenjene izložbama. No ne postoji prostor koji okuplja ljude kao što to čini društveno-kulturni centar koji omogućuje da udruge, kulturnjaci i umjetnici produciraju i stvaraju raznolike programe, ali koji isto tako omogućuje razmjenu znanja, uključivanje zajednice i razvoj gradskog kulturnog okruženja. Postojanje jednog takvog prostora je važno i za upoznavanje lokalnog stanovništva s udrugama, umjetnicima i kulturnjacima koji djeluju među nama i koji se često upravo zbog nedostatka adekvatne infrastrukture okreću Zagrebu, a također je bitno i zbog gostovanja brojnih nacionalno i međunarodno priznatih kulturnih aktera i prezentacije projekata.

Čakovec je, kao i brojne druge sredine u Hrvatskoj, godinama tražio prikladan prostor u kojem bi, makar u podstanarskom statusu, svoj dom pronašli razni izvaninstitucionalni, suvremeni kulturni i društveni sadržaji. S tim je ciljem još početkom 2014. godine na-

stala ideja o osnivanju Društvenog centra Čakovec. Desetak organizacija civilnog društva i dvadesetak pojedinaca okupilo se pod zajedničkim imenom Inicijativa 1729/2. Među organizacijama civilnog društva bile su ACT Grupa, CEZAM, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Međimurja, MURID i drugi, ali i ostali samostalni umjetnici, arhitekti, dizajneri i aktivisti uz potporu nacionalnih organizacija i platformi, poput Saveza udruga Klubtura, Prava na grad ili Mreže mladih Hrvatske. Potporu su pružili i drugi relevantni dionici u lokalnoj zajednici, poput Tehnološko-inovacijskog centra Međimurja i Regionalne razvojne agencije Međimurje REDEA. Naziv Inicijative je katastarska oznaka lokacije bivše čakovečke vojarne. Upravo se taj prostor nametao kao idealno i logično rješenje za buduće mjesto okupljanja organizacija, inicijativa, pojedinaca iz različitih područja u kojem će moći prezentirati sebe i svoj rad.

Privatni prostori zbog visoke cijene najma vrlo su često nedohvatljivi, a Grad Čakovec ne raspolaže neiskorištenim javnim prostorima u vlasništvu jedinice lokalne ili regionalne samouprave. Tek odlaskom vojske iz Čakovca veliki kompleks bivše vojarne ostao je prazan, a lokalna zajednica ubrzo je izrazila želju za prenamjenom tog prostora u neposrednoj blizini gradskog središta. Puno dvije godine trajalo je formalno prebacivanje vlasništva s države na Međimursku županiju, a niti nakon toga odnosi nisu bilo do kraja raščišćeni s obzirom na to da je Ministarstvo obrane imalo određene zahtjeve na koje Županija nije htjela pristati. U moru prijedloga, razgovora i dopisa, ideja da se u bivšoj čakovečkoj vojarni smjesti Društveni centar ipak pada u drugi plan. Županijski prioriteti bili su drugačiji. Danas se na tom mjestu nalaze Međimursko veleučilište, Studentski dom, Međimurska palača turizma, odnosno sjedište Turističke zajednice Međimurske županije, a uskoro svoja vrata otvara i Centar izvrsnosti "Metalska jezgra".

Čakovečka kulturna ekipa nije se predavala. Svjesna činjenice da se na nacionalnoj i europskoj razini posljednjih desetak godina potiče suradnja između javnog i civilnog sektora odnosno između lokalne ili regionalne vlasti i udruga, a sve s ciljem razvoja društveno-kulturnih centara, tražila je nova rješenja. Nova prilika uočena je u javnom pozivu *Kultura u centru*, koji je raspisalo Ministarstvo kulture u okviru Europskog socijalnog fonda, a koji je iskorišten da bi započeo proces uspostavljanja civilno-javnog partnerstva između saveza udruga Platforma za Društveni centar Čakovec i Međimurske županije. Između ostalog, namjera im je bila pokazati da se putem civilno-javnog partnerstva može upravljati zgradom Scheier.

U kratkom periodu napravljen je pozitivan iskorak. Zgrada Scheier,

koja je do tada bila na glasu kao elitni prostor u koji mogu ući tek odabrani izlagači, odjednom je postala dohvatljiva svima. Vrata su širom otvorena. Povećao se broj programa, a samim time i posjetitelja koji dolaze u Scheiericu. Događaji se promoviraju putem društvenih mreža, a o njima redovito izvještavaju i lokalni mediji. Oformljen je tim ljudi koji se sustavno bavi ovim prostorom, odnosno programima koji se u njemu održavaju. Na internetskim stranicama javno su dostupni slobodni termini, a putem *online* prijavnice svi zainteresirani mogu zatražiti korištenje prostora ako žele provoditi javni i nekomercijalni program ili aktivnost. No događaj mora biti u okviru pravilnika o organizaciji događaja.

Prema Pravilniku predloženi programi moraju potpadati pod neku od sljedećih kategorija: umjetnost i kultura, posebno suvremeni oblici, zatim suvremene kritičke društvene prakse, obrazovni programi namijenjeni razvoju i jačanju kapaciteta lokalne zajednice i organizacija civilnog društva u sektoru društvene, kulturne i socijalne djelatnosti. Prednost imaju javni programi, zatim radionice, prezentacije, razvoj produkcije i sastanci. Prijavljeni programi ne smiju se zasnivati na širenju mržnje ili bilo kakvog oblika netrpeljivosti na rasnoj, nacionalnoj, seksualnoj ili rodnoj osnovi. Moraju biti raznovrsni i svima dostupni te se moraju naglašeno temeljiti na odnosu partnerstva, povjerenja i suradnje između svih korisnika. O programima odlučuje Programski odbor od petero članova oformljen prema direktnom pozivu i afinitetima članova Platforme, a pozivani su stručnjaci iz različitih područja kulture i umjetnosti. Programski odbor je postojao i u začetima Platforme 2015. godine, a ponovno je okupljen u okviru projekta *Nove prakse – sudioničko upravljanje zgradom Scheier*.

Osim kontinuirane komunikacije s javnošću, radi se na umrežavanjima na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini, istraživanjima i edukacijama, predstavljanju širokog spektra društveno-kulturnih i umjetničkih programa, ali i unutrašnjem uređenju prostora kojim će se osigurati bolja produkcija. Sve to je nužno da bi čakovečki Društveni centar bio uz bok onima u zapadnoeuropskim gradovima. Ovim projektom u prvom su redu vrata zgrade Scheier otvorena svim građanima, ali i novim, suvremenim, kritičnim i participativnim programima. Tijekom 2019., prve godine provođenja projekta, zgrada je bila popunjena više od 80 posto vremena i sva događanja su bila javna.

Zgradom upravlja Koordinacijski odbor koji čine po dvoje predstavnika Međimurske županije i Društvenog centra. Prije samog projekta, nikakav sličan oblik suupravljanja u Čakovcu i Međimurju nije

postojao. Implementacija ideje svim je uključenim stranama predstavljala veliki izazov. Susret s novim oblikom upravljanja izazvao je određene probleme koji se u najvećoj mjeri očituju u ne prevelikoj zainteresiranosti javnog partnera, odnosno Međimurske županije, u velikoj administraciji koja je pala na leđa članova Platforme, kao i u nedostatku zajedničkog prostora za rad. Nabrojani problemi glavni su uzrok nemogućnosti daljnjeg rasta i razvoja uključenih udruga, što je pak glavni preduvjet jačanju kapaciteta same Platforme. Stoga, iako se stabilizacija dogodila, za daljnji razvoj suupravljanja potrebno je još mnogo truda. S obzirom na to da je u projekt uključeno više strana, od svih se očekuje jednaki ili barem podjednaki budući angažman. Članovi Platforme tijekom projekta su se educirali o sudioničkom upravljanju i razvoju suradnje s lokalnom zajednicom. No ne pokaže li Županija interes za nastavkom suradnje, ljudi iz Platforme će stečena znanja i naučene vještine morati iskoristiti putem nekog novog projekta, samostalno ili u suradnji s drugim javnim partnerom.

Iako se trenutni projekt približava svojem kraju, partneri iz javnog sektora nisu potvrdili koji je njihov stav o eventualnom nastavku suradnje. To je šteta, s obzirom da je napokon na čakovečkoj i međimurskoj kulturnoj sceni, ali i na puno širem prostoru sjeverozapadne Hrvatske napravljen iskorak u promociji i prezentaciji kulture. Reakcije publike na edukacije, radionice, programe, javne razgovore i analize svakako su vidljive i po ispunjenosti kalendara besplatnog korištenja prostora zgrade Scheier.

Istekom projekta ugasit će se sva tri kanala komunikacije s publikom, a vlasnik će odlučiti o daljnjem načinu upravljanja i korištenja zgrade Scheier. Naime, Platforma za Društveni centar Čakovec i Međimurska županija su u rujnu 2017. godine potpisale Sporazum o suupravljanju zgradom Scheier do kraja 2020., odnosno do isteka projekta. Sporazum su potpisali međimurski župan Matija Posavec i Milivoj Kuhar, izvršni direktor Platforme za Društveni centar Čakovec. Ne bude li potpisan novi Sporazum ili neki drugi oblike formalne suradnje, sudioničko upravljanje neće biti među rezultatima projekta *Novo prakse*. A oni su pozamašni: uspostavljanje Koordinacijskog odbora zgrade Scheier, donošenje kućnog reda, pravilnika o korištenju, plana korištenja, cjenika korištenja, uspostavljanje evidencije korisnika, izrađivanje kvartalnog i godišnjeg izvještaja o korištenju, prepoznatljiv vizualni identitet i jasan programski smjer.

U Scheierici se ne otvaraju gradilišta, ne pokazuje nova višemilijunska medicinska oprema, ne dodjeljuju stipendije i druge financijske potpore. U Scheierici se ne režu vrpce koje bi privukle pozor-

nost medija. Kultura i projekti vezani uz nju rijetko zanimaju politiku i medije. Stoga je senzibilizacija gradskih i županijskih uprava za neprofitni sektor, a posebno za kulturu, proces koji traje. Suupravljanje uključuje strane koje trebaju surađivati i nastojati da taj proces bude što uspješniji. Trenutna situacija nije zavidna zbog određenih neslaganja i šumova u komunikaciji među partnerima, no još je nekoliko mjeseci do kraja projekta i situacija se može ponovo preokrenuti. Završili su predizborna kampanja i parlamentarni izbori, pa se svjetla pozornice prebacuju s rezanja vrpce na političarima manje atraktivne stvari poput kulture. U tom slučaju, možda čak i na iznenađenje malog, ali itekako vrijednog projektnog tima, rasplet ove priče bude pozitivan.

DIMITRIJE BIRAČ

Suradnja aktera civilnog društva i javne vlasti jedan je od pokazatelja stupnja demokratizacije društva. Uzmemo li politiku kao javno djelovanje, kao djelovanje u širem, društvenom interesu, onda i sektor civilnog društva pripada političkoj sferi. No, u današnjem proširenom shvaćanju politike u čijoj su pozadini uski interesi nekih pojedinaca, političkih stranaka, lobija itd., civilni sektor stoji nasuprot politike kao jedna od važnijih brana od totalnog preuzimanja društva od strane politike, zapravo – od likvidiranja politike same. Javno djelovanje civilnog sektora i njegovih aktera nerijetko ima za posljedicu direktan ili posredan utjecaj na sve razine vlasti. No, u zajednici u kojoj je politika onipotentna, udruge imaju poteškoća s financiranjem, a to znači i s djelovanjem, jer nisu profitne organizacije te su ovisne o posrednom financiranju. To znači da veći dio svojih financijskih sredstava ostvaruju preko raznih fondova i projektnih angažmana.

Ovaj mali uvod bio je potreban upravo da ukažemo na činjenicu čestih nesporazuma na relaciji civilni sektor-javna vlast. To dodatno vrijedi za grad Karlovac i aktere civilnog društva koji u njemu djeluju. Naime, izgleda da gradskoj vlasti, neovisno o tome koji kadrovi vladajuće stranke obnašali funkcije izvršne vlasti, nije u potpunosti jasan smisao djelovanja civilnog društva, posebno u području kulture i srodnih društvenih djelatnosti. Gradska politika koja je rezultat dugogodišnje dominacije iste političke stranke, uvelike je poprimila obrise zakulisnog djelovanja, političke netransparentnosti, naredbi, tradicije, pa i zakržljivosti. Postoje udruge koje proteklo desetljeće ostvaruju odličnu suradnju s karlovačkim vlastima, pa s njima politika nema problema budući da ne idu izvan postojećih, već utabanih staza.

Međutim, dio aktera kojima je suština djelovanja imaginacija, zamišljanje drugačijeg, proizvodnja drugačijeg svijeta i pritom uključivanje javnosti u taj proces, dakle, spajanje proizvodnje i konzumacije, po vlastitoj prirodi nije u toj mjeri kontrolabilan. Zato je gradskoj politici teško dokučiva društvena sfera u kojoj djeluju i istovremeno je razvijaju akteri nezavisne kulturne scene. Njihov proizvod – participativna kultura i njihov *modus operandi*, sudioničko upravljanje, predstavljaju upravo ono što dosadašnja politička struktura nije uspjela ni zamisliti. Oni ciljaju na otvorenost i uključivost, na zajedničku i u potpunosti ravnopravnu suradnju te odlučivanje svih zainteresiranih aktera društva. Ovu potonju misao lijepo je izrazio Leo Staković, stvaratelj u području kulture – “nezavisnu kulturu treba cijeliti i kontinuirano njegovati, ona ne daje trenutne rezultate, brojke ili proizvode i to ne treba ni očekivati. Ona oblikuje kulturni identitet grada i kulturnu svijest svakog građana kroz godine i godine postojanja.”

Tu se možda krije odgovor zbog čega je lokalnim vlastima trebalo toliko dugo da djelomično osvijeste ambicije i potencijal karlovačkih nezavisnih aktera. Još je 2012. Denis Mikšić, tada ispred udruge Domaći, upozoravao da je po pitanju uspostavljanja određene točke, prostora koji bi bio osnovni klupski prostor, “najveći problem nepostojanje političke volje”. Nekoliko godina kasnije, kao klupski prostor i središte razvoja nezavisne kulturne scene nametnuo se Hrvatski dom, koji je poznat svim Karlovčanima. U predratnom periodu Hrvatski je dom imao ulogu svojevrsnog društveno-kulturnog centra, da bi u devedesetima, za vrijeme i nakon rata, ušao u novu fazu. Iako se već prije rata utvrdilo da je loša statika zgrade glavni problem koji će trebati rješavati, daljnje propadanje je ubrzano zbog zanemarivanja novoizabrane gradske vlasti. Zgrada je prepuštena samoj sebi, bez ikakve vizije. Alternativno tumačenje uzroka

78

propadanja ovjekovječeno je u brošuri *Odbora za obnovu i korištenje Hrvatskog doma* iz 1998. U ovom se pamfletu navodi da je spomenuta loša statika zgrade zapravo direktna posljedica komunističke vlasti 1945-1990, s minimalnom iznimkom perioda karlovačkog gradonačelnika Josipa Boljkovca, krajem 60-ih. Međutim, izgledno je da je zgrada počela propadati onda kad je u njoj prestao postojati zaista društveni sadržaj. Sadržaj koji stvara društvo i za društvo.

Desetljeće kasnije situacija se postepeno počela mijenjati, pojavile su se naznake političke volje. Ipak, i dalje je nedostajao ključni faktor – demokratski pristup. Poznat je primjer kada je 2013. neposredno pred lokalne izbore uređen prostor Male scene Hrvatskog doma bez prijašnje komunikacije i konzultacija s organizatorima programa – udrugama, korisnicima, širom javnošću. Pri kraju uređenja, posebnim zalaganjem neformalne mreže udruga u kulturi KAoperativa i njihovim otvorenim pismom medijima, otvoren je dijalog s javnosti. Taj trenutak je bio svojevrsna prekretnica. Već iduće, 2014. godine osnovan je Savez udruga KAoperativa, kao formalno prva koordinirana inicijativa organizacija i pojedinaca koji se bave programima nezavisne kulturne scene na zagovaračkoj, produkcijskoj i organizacijskoj razini u Karlovcu. Nakon što je od Zaklade Kultura nova dobila potporu za zagovaračke platforme, KAoperativa s Gradom Karlovcem realizira zajedničku odluku oko uspostavljanja Hrvatskog doma kao budućeg društveno-kulturnog centra. Iskreni interes KAoperative za prostorom Hrvatskog doma rezultira njenim uključivanjem u programsko vijeće Male scene, aktivnim sudjelovanjem u izradi Pravilnika korištenja i organizacijom nekoliko događanja kojima je detektirano što zapravo u tom prostoru može funkcionirati kao program.

Međutim, iako suradnja s političkim akterima napreduje, određeni nedostaci teško se ispravljaju. Tadašnji koordinatorski tim Doma goj Šavor još je 2015. upozoravao na jedan od velikih problema s lokalnim vlastima. “Često se nalazimo u fazama ponavljanja, podsjećanja i aktualiziranja istih pitanja. Imamo tu nesreću da se osobe zadužene za nezavisni sektor konstantno rotiraju i svaka sljedeća osoba postane ‘nova’, te joj treba izvjesni period za privikavanje. To zna frustrirati jer smo na neki način konstantni u svom rastu i znajući, dok na drugoj strani taj interes i ambicije nisu toliko izražene.” Ovaj problem, izgledno je, do danas nije riješen, na što ukazuju i Manuela Kasunić i Ivana Francisković Olrom iz KAoperative. Za njih se stvari kreću u dobrom smjeru, ali “za zdravi napredak je bitno da postoji jedan kontinuitet osoba koji se bavi ovim pitanjima i da promjenom mandata u priči ostaju ljudi koji su upoznati sa situacijom kako se ne bi nepotrebno gubilo vrijeme na ponovno objašnjava-

79

nje već započetog procesa što ponekada zna biti slučaj.” I u skladu s tim dodaju da “civilno društvo pokušava manevrirati između raznih zakona i procedura koji često nisu fleksibilni, zastarjeli su i kao da nisu pisani od ljudi koji znaju situaciju na terenu, i ostvariti interese javnosti, tj. društva za koje se sve i radi.”

Povežemo li ovaj problem s problemom nedovoljne financijske podrške lokalne vlasti, bolje ćemo razumjeti određenu frustraciju aktera civilnog društva. Naše sugovornice dodaju da “činjenice govore da nezavisna kultura proizvodi više godišnjih programa, okuplja više umjetnika i raznovrsniju publiku nego što je to slučaj kod institucionalne, a opet je sufinancirana u znatno manjem postotku.” S druge strane, gradonačelnik Damir Mandić ne vidi previše razloga za brigu oko ovog pitanja. Na naš upit što bi Grad još mogao uraditi da pomogne razvoj nezavisne kulture, odgovorio je da “predstavnicima nezavisne kulture upravo i sudjeluju u radu Kulturnih vijeća i na taj način aktivno oblikuju kulturnu ponudu Karlovca. Otvoreni smo za svaku inicijativu od strane aktera nezavisne kulture i nastojimo ostvariti sve kvalitetne programe na zadovoljstvo naših sugrađana. Grad Karlovac u svakom slučaju potiče razvoj nezavisne kulture jer smatramo da upravo bogatstvo u kulturi stvara imidž grada kao ugodnog mjesta za život.” Njegova zamjenica Andreja Navijalić dala je u suštini isti odgovor.

Kao središnja točka trenutnog razvoja nezavisne kulturne scene u Karlovcu javlja se projekt *Hrvatski dom u centru*. Savez udruga KAoperativa kao najznačajniji akter nastoji osigurati sudioničko upravljanje ovim prostorom u vlasništvu Grada. Ukupna je vrijednost projekta 1.947.612,50 kuna i traje 24 mjeseca, zaključno s listopadom ove godine. Bitno je napomenuti da ova sredstva nisu namijenjena obnovi zgrade, već uspostavljanju dobre prakse u upravljanju javnim prostorom. Obnova zgrade je nešto što je ostavljeno vlasniku. Cilj projekta je jačanje civilno-javnog partnerstva radi ostvarivanja dugotrajne suradnje, ali i radi kreiranja kontinuiranog javnog sadržaja u području nezavisne kulture. Također, neizostavno je osigurati prostor za raznovrsne društvene i umjetničke sadržaje. Sve ovo čini jedinstveni plan pretvaranja Hrvatskog doma u društveno-kulturni centar.

Pozadina ove dugogodišnje inicijative aktera civilne scene jest potaknuti Grad na suradnju putem koje će se Hrvatski dom postepeno pretvarati u društveno-kulturni centar. Treba naglasiti – uz stalnu involviranost građana. Naravno da bi bilo bolje, smislenije i svrsishodnije da Grad sam inicira krupni zahvat i uz određena sredstva i politike koje su mu na raspolaganju obnovi zgradu Hrvatskog doma

i omogućiti razvoj društveno-kulturnog centra. Ovakvo, Grad je nominalno pristao na konačni cilj, ali nije preuzeo na sebe odgovornost postupka realizacije.

Tako se udruge nekad više, nekad manje bore za obnovu pojedinačnih dijelova ove zgrade prema konceptu da je cjelina zbroj dijelova. KAoperativno preuzimanje Male scene Hrvatskog doma u travnju 2016. konkretan je primjer toga. Naredni veći korak jest na zelenoj površini uz lijevo krilo zgrade urediti tzv. Urbani park, kojim će se omogućiti novo mjesto okupljanja i društvenosti s dnevnim sadržajem. Plan otvorenja parka trebao je biti u svibnju ove godine, no korona je otvorenje pomaknula za nekoliko mjeseci. Da sve ide u dobrom smjeru vidi se i po tome što su radovi naveliko počeli.

Osim samih operacija i tehnike u obnovi Hrvatskog doma, važno je nešto reći i o konceptu revitalizacije ove zgrade, odnosno njegovom pretvaranju u društveno-kulturni centar u idejnom smislu. Naime, karakter zgrade čine ljudi koji u njoj djeluju, koji se okupljaju. Utoliko ispravno radi KAoperativa što naglašava suštinu društveno-kulturnog centra u okupljanju ljudi radi stvaranja, konzumiranja (sadržaja) i komunikacije. Takvi centri zajednici nude ono što joj danas kronično nedostaje, osjećaj pripadnosti i solidarnosti njenim članovima koji ovdje sada mogu dobiti mjesta za druženje, opuštanje, razgovor, susrete, produkciju, prezentaciju, edukaciju, savjetovanje i informiranje. Dalekosežna je poruka KAoperative da je “prednost prostora upravo mogućnost boljeg povezivanja s publikom, koja u određenom trenutku prelazi s razine isključivog korisnika na razinu organizatora i korisnika, čime se javnost izravno uključuje u kreiranje sadržaja, a sam prostor postaje živi organizam u kojem se odvija društveni i kulturni sadržaj generirajući aktivnu, kritičnu i motiviranu zajednicu”. Aktivnost građana dobiva se njihovim izravnim sudjelovanjem u proizvodnji sadržaja umjesto dosad pasivnog konzumiranja ono što je za njih netko drugi, daleko od njih samih, napravio. Kritičnost građana najefikasnije se razvija upravo njihovim sudjelovanjem izbliza, njihovom uključenošću.

Zajednički nazivnik ovim procesima jest model sudioničkog upravljanja. U najnovijem, sedmom izdanju *Operanduma* (2020), dokumenta KAoperative koji sadrži podatke o najvažnijim pitanjima nezavisne kulturne scene u Karlovcu, navodi se da je temelj sudioničkog upravljanja “kvalitetna i ravnopravna suradnja” i da se ovim načinom “građanima otvaraju razne mogućnosti za sudjelovanje u procesu donošenja odluka vezanih za razvoj kulture na lokalnoj razini”. U prvoj fazi cilj je povećati razinu informiranosti i znanja o praksama sudioničkog upravljanja u kulturi. Druga faza treba donijeti model

upravljanja Urbanim parkom i budućim društvenim centrom, imajući pritom na umu potrebe i mogućnosti daljnjeg korištenja i razvoja prostora Hrvatskog doma. Treća faza je najzanimljivija jer obuhvaća razvoj i pokretanje Urbanog parka u okolišu zgrade.

I sam gradonačelnik Mandić je naglasio kako je otvaranje Urbanog parka konkretni pomak prema cilju uređenja i obnove Hrvatskog doma i uspostavi društveno-kulturnog centra kao cjeline. Taj pomak se odnosi kako na lijevo krilo zgrade, tako i na potencijalno uređenje desnog krila, što zagovaraju i u KAoperativi. Tijekom ove godine u taj dio useljava Kinoklub Karlovac, kao član Saveza KAoperativa. Bit će to važan korak prema obuhvaćanju cjeline zgrade. Što se samog Urbanog parka Hrvatskog doma tiče, treba napomenuti da je on zamišljen kao nastavak djelovanja Male Scene u ljetnim mjesecima (od svibnja do listopada), kako bi se obogatio i oživio dio čestice uz lijevo krilo zgrade i omogućila realizacija sadržaja društvenog karaktera. Jer cilj je proširiti aktivnosti na taj otvoreni prostor i dodatno razvijati sadržaje za širu publiku. Urbani park će biti prostor za umjetničke radionice i rezidencije, prostor za slobodan, neobvezujući i sadržajan boravak na otvorenom, te prostor za dvodnevni festival u okviru proslave Dana grada Karlovca.

Zanimalo nas je kako naši sugovornici gledaju na projekt *Hrvatski dom u centru* te što misle o sudioničkom upravljanju na konkretnom primjeru. Damir Mandić kaže da su u Gradu “izuzetno zadovoljni jer njegove (projekta, op.a.) aktivnosti doprinose jačanju organizacijskih i upravljačkih kapaciteta svih sudionika i percipiramo ga kao nadogradnju postojećeg modela. Usuglašava se pravac prema ostvarenju Hrvatskog doma kao društveno-kulturnog centra. Smatramo da svojim aktivnim sudjelovanjem u projektu pokazujemo svoje zadovoljstvo ovakvim načinom upravljanja prostorom kao i otvorenost i spremnost gradske uprave na zajedničku suradnju i unapređenje postojećeg modela, imajući na umu da se takav model sudioničkog upravljanja zasniva na jasno definiranim ulogama i odgovornostima svih sudionika.”

Prema Andreji Navijalić dobar smjer suradnje može se vidjeti i na konkretnim primjerima. Osim što je za rad Male scene u Karlovcu za 2019. predviđeno 40.000 kuna za režijske troškove, “Grad Karlovac potpisao je Sporazum o partnerstvu u provedbi, a aktivno sudjelovanje u projektnim aktivnostima osigurano je radom djelatnice UO (upravni odjel) za društvene djelatnosti na 20 % radnog vremena”. Prema tome, postojeći proces revitalizacije Hrvatskog doma koji se odvija u suradnji s KAoperativom, razvija “održivi i dugoročni model upravljanja zgradom Hrvatskog doma na zadovoljstvo svih zainte-

resiranih građana. Zajednički nam je cilj da kroz projekte financirane iz EU sredstava sve procese ubrzamo.”

Da postoji određena razina konsenzusa potvrđuju Manuela Kasunić i Ivana Francisković Olrom. Cijeli je proces “zadovoljavajuć, ako se gleda iz pozicije da smo krenuli od nule prije desetak godina”, uz dodatak da bi bilo “puno lakše, jednostavnije i brže, da nema toliko administracije i birokracije”. Također, jasno im je i da se neće moći previše osloniti na financiranje iz Grada. Očito je, kažu, “vrijeme u kojem je Hrvatski dom izgrađen donacijama građana i obrtnika prošlo”.

U tom je kontekstu važno i pitanje samoodrživosti prostora. Ovaj koncept spomenula je na tribini o Hrvatskom domu 2015. godine tadašnja gradska pročelnica Upravnog odjela za prostorno uređenje, gradnju i zaštitu okoliša Grada Karlovca, Martina Furdek Hajdin. Istaknula je da je Grad zainteresiran za potpunu adaptaciju čiji je procijenjeni trošak oko tri milijuna eura, no da se isto tako moraju uzeti u obzir i privatne inicijative, uključene svih grupa građana i korištenje Doma sedam dana u tjednu. Međutim, istaknula je i da Grad nije spreman uložiti niti početnih milijun eura, na koliko je procijenjena samo izvedba konstruktivne sanacije, ako to podrazumijeva financiranje i “hladnog pogona”. “Gradska vlast spremna je financirati društveno-kulturni centar, bio to Hrvatski dom ili neki drugi prostor, ali koji će biti samoodrživ”, rekla je.

Ovo je, kao što se vidi, doista bitno budući da predstavlja i jednu vrstu pritiska na aktere nezavisne scene da svoj rad presudno usmjere u osmišljavanje modela samoodrživosti i profitabilnosti programa umjesto u razvoj nezavisne kulture. Stoga smo upitali što po tom pitanju misli današnja vlast. Gradonačelnik Mandić najprije kaže da su u Gradu svjesni da postojeća zgrada zahtijeva obnovu. I dodaje da je “samoodrživost cilj kojem treba težiti, ali je to cilj koji možemo staviti u dijalog tek nakon što se riješe svi infrastrukturni izazovi prostora i zgrade Hrvatskog doma. Ponavljamo da se radi o znatnim ulaganjima i u ovim trenucima je nemoguće razgovarati o temi samoodrživosti. Kultura kao percepcija ljudskog djelovanja uvijek je upućena na podršku javnih financijskih sredstava i u tom kontekstu smatram da je transparentnost dodjeljivanja javnog novca zalog kako bi kultura, bilo zavisna ili nezavisna, ispunila svoje poslanje. Kultiviranje našeg življenja.”

Andreja Navijalić je također svjesna da je samoodrživost “u ovom trenutku daleko od realnosti” kao i to da se “kultura vrlo rijeko može promatrati kroz prizmu održivosti”, pa “u kontekstu Hrvatskog doma samoodrživost ne može očekivati u skorijoj budućnosti.” Međutim,

dodaje, da samoodrživosti “ipak treba težiti”. Manuela Kasunić i Ivana Francisković Olrom ne smatraju da je samoodrživost koncept koji treba prevladavati kod pitanja nezavisne kulture, ali ukazuju na to da “privatni sektor u Hrvatskoj još uvijek ne prepoznaje mogućnost ulaganja u javnu infrastrukturu kako bi se poboljšala kvaliteta života zajednice u kojoj djeluje i čiji se lokalni resursi, posredno ili neposredno koriste u ostvarenju prihoda.”

Konačno, iz pozicije aktivnog korisnika prostora i kreatora edukativnih te umjetničkih sadržaja, Leo Staković drži da je “trenutno stanje generalno zadovoljavajuće”. Time smatra da “nitko previše ne gubi – gradska uprava pruža prostor, akteri civilnog društva pretvaraju ga u društveno korisno dobro; kreatori programa iniciraju, a publika odazivom afirmativno odgovara.” Zanimljivo, Staković smatra da nitko previše ne gubi baš zato što nitko previše “ni ne ulaže i situacija će ostati (samo) zadovoljavajuća dok je tako. Priznajem da bih i sam mogao uložiti više, no na nekima je odgovornost ipak malo veća.”

Ovime se vraćamo na ono što se provlači kroz cijeli tekst – ta je odgovornost na Gradu koji bi mogao uložiti malo više u nešto što bismo nazvali društvenim interesom. Naime, svoju kreativnost i imaginaciju KAoperativa je usmjerila na obnovu pojedinih dijelova zgrade Hrvatskog doma da uvjeri Grad da postoji društveni interes te da ga “natjera” na obnovu zgrade prostor po prostor. Zasigurno bi bilo jednostavnije kad bi Grad obnovu koncipirao u totalitetu, to jest kad bi vizija Grada o razvoju prostora bila komplementarna viziji nezavisne kulturne scene Karlovca. Tim više budući da se otvara pitanje što će biti po isteku projekta u studenom ove godine, odnosno po nestanku financijskih sredstava iz EU fondova kojima se pokriva sve što KAoperativa sada radi? Što će biti s programima koji se sada financiraju iz projekta te kako nastaviti postojećim tempom i tom raznolikošću jednom kad projekt prođe, a bez veće podrške Grada? Ta pitanja postaju još važnija u kontekstu ekonomske krize koja slijedi.

TATJANA TOMIĆ

Labin Art Express (LAE) od 1991. godine postoji kao avangardna umjetnička grupa i kao udruga na hrvatskoj nezavisnoj kulturnoj sceni. Kao takva sudionik je ključnih društveno-ekonomskih promjena u odnosu prema civilnom društvu, kulturi i industrijskoj baštini od samog useljenja u kultnu Lamparnu 1992., koja je od derutnog zapostavljenog bivšeg rudarskog kompleksa postala alternativni centar specijaliziran za aktivizam i spomeničko-muzejsku djelatnost. Od tehno partija u devedesetima, preko raznih provokativnih umjetničkih instalacija, izložbi, predstava i performansa međunarodnih autora pa do punk festivala *Everything is disco but punk is more fun* od 2001. do 2009., Lamparna je sebi u svijesti publike osigurala kultno mjesto uvijek pomalo na granici prihvaćenosti u gra-

du. Danas je to potpuno operativan izložbeni prostor kojeg se ne bi posramio nijedan muzej suvremene umjetnosti, a zadnje je četiri godine poprište cijjenjenog *Bijenala industrijske umjetnosti*. Iako će se ovogodišnji ciklus *Bijenala* zbog izvanrednog stanja izazvanog pandemijom Covida-19 održati od 10. listopada do 21. studenog, tekući projekt Labin Art Expressa pod nazivom *DKC Lamparna* povod je razgovoru s Deanom Zahtilom, umjetnikom i menadžerom u kulturi.

MOŽETE LI UKRATKO SKICIRATI PROMJENE KOJE SU SE DOGODILE U VAŠEM UMJETNIČKOM, ALI I ŠIREM DRUŠTVENOM RADU U POSLJEDNJIH DESETAK GODINA, TE U KOLIKOJ SU MJERI TE PROMJENE VIDLJIVE U GRADU LABINU I PROSTORU LAMPARNE?

Najvažnije što se dogodilo u umjetničkom radu je to što se 2012. godine, nakon smrti Sanje Švrljuge, LAE-u i njegovoj umjetničkoj frakciji Metal Guru pridružio riječki umjetnik Damir Stojnić, koji nam je donio ne samo nove ideje nego i svježu kreativnu krv u izlagačkom programu Lamparne čiji je umjetnički voditelj, a i koautor je nekoliko LAE/Metal Guru projekata. Što se tiče utjecaja na promjene u gradu, u zadnje vrijeme najvidljivija je pojačana briga o lokalnoj industrijsko-rudarskoj baštini do koje je došlo u prvom redu zahvaljujući nama jer smo 2018. predložili Gradu Labinu da sudjeluje u jednom kulturno-turističkom projektu prekogranične suradnje kojeg smo zajedno sa slovenskim partnerima inicirali godinu dana ranije, a koji je gradu omogućio investiciju od oko 2,5 milijuna kuna za rekonstrukciju okna Podlabin (tzv. "šohta") iz programa Interreg SL0-HR. Iako je rekonstrukcija šohta nedavno završena, nažalost, zbog korona-krise, grad je privremeno obustavio nastavak investicije, tj. izradu glavnog projekta za ugradnju lifta u šoht koji nas je trebao sljedeće godine na 100. obljetnicu Labinske republike ponovno spustiti u podzemlje Istre, 150 metara ispod Lamparne. Sada ćemo na to morati pričekati do 2022. godine.

Od drugih promjena valja istaknuti uspješnu transformaciju KuC-a Lamparna iz alternativnog kulturnog centra, koji je bio prvenstveno namjenjen uskom krugu pomalo elitnih konzumenata, u društveni kulturni centar koji bi trebao zadovoljavati kulturne potrebe većine građana Labinštine. Iako još uvijek nije došlo do toliko velike programske promjene, znatno je proširena publike Lamparne čime se stvaraju uvjeti za naš još veći lokalni društveni utjecaj u budućnosti. Ne treba zaboraviti da je upravo zahvaljujući lokalnom djelovanju LAE, Lamparne i Kluba mladih, koje karakterizira liberalni, a ponekad i anarhistički aktivizam, na Referendumu o ustavnoj definiciji braka 2013. godine, Labin bio grad s najvećim postotkom građana koji su glasali protiv definicije braka kao zajednice žene i muškarca.

ŠIRILI STE INTERESE I VAN LABINSKOG PODRUČJA (*PODZEMNI GRAD XXI*) POVEZUJUĆI SE SA STRUČNJACIMA KOJI SE BAVE RUDARSKOM BAŠTINOM NA PODRUČJIMA BIVŠE DRŽAVE U SKLOPU MEĐUNARODNE PLATFORME POD NAZIVOM *RUDNICI KULTURE*. NA KOJE SU NAČINE BIVŠI RUDNICI JUGOSLAVIJE VALORIZIRANI KAO INDUSTRIJSKO, ODNOSNO, KULTURNO NASLJEĐE?

Industrijska i rudarska baština na području bivše države, izuzev Slovenije i ponegdje u Hrvatskoj, danas je u žalosnom stanju, jer koncept "industrijskog nasljeđa" u osnovi ne postoji, osim formalno u političkim iskazima novoformiranih država. Inicijalna reakcija nakon zatvaranja rudnika u određenom području bila je izbrisati svaki trag prošlosti, eliminirati stare biljege i ožiljke na krajoliku, i u najvećoj mjeri vratiti se "prirodnoj" vizuri krajolika predindustrijskog doba. Mnoga stručna udruženja iz oblasti povijesti, kulture i arhitekture pružala su otpor tom trendu. Tako je 2012. godine na inicijativu i pod vodstvom LAE, nekoliko nevladinih udruga, ustanova i neprofitnih organizacija baziranih na području bivših rudarskih gradova i pokrajina pokrenulo platformu *Rudnici kulture* s ciljem istraživanja i procjenjivanja rudarske baštine u regiji te promocije i poticanja suradničkih aktivnosti na njenoj revalorizaciji, zaštiti i revitalizaciji kroz međunarodnu interdisciplinarnu mrežu umjetnika, kulturnih radnika, povjesničara, arhitekata i urbanih planera, rudarskih inženjera, znanstvenika i istraživača.

Od 2013. do danas obišli smo više od 30 rudnika u bivšoj državi i jugoistočnoj Europi, razgovarali s lokalnim dionicima u bivšim rudarskim mjestima i educirali ih kako da revaloriziraju vlastitu baštinu, izvodili umjetničke akcije i svake godine u drugoj zemlji organizirali izložbenu turneju *Rudnici kulture*, ne samo po velikim gradovima nego i po malim mjestima u kojima su se ljudi prvi put susreli sa suvremenom umjetnošću i novim medijima. Rezultat je bio pokretanje nekoliko projekata revitalizacije rudarske baštine u regiji, a sve je ovjekovječeno u dokumentarnom videu *Rudnici kulture* Viktora Zahtile.

POPUŠTANJEM MJERA ZAŠTITE OD PANDEMIJE, U LAMPARNI STE ODRŽALI POSLJEDNJU TROPARTITNU IZLOŽBU MLADIH UMJETNIKA (ROMINA TOMINIĆ, FILIP BORELLI, MATEO GOBO) U SKLOPU PROJEKTA *DKC LAMPARNA*, KOJI SE ODVIJA U PARTNERSTVU S GRADOM LABINOM, ISTARSKOM KULTURNOM AGENCIJOM (IKA) TE UDRUGAMA (CGI POREČ, METAMEDIJ, INFORMO, MENDULA I KUD IVAN FONOVIĆ ZLATELA). KAKO STE SE POVEZALI I IMA LI TA PLATFORMA ORGANIZACIJA BUDUĆNOST I NAKON ŠTO ZAVRŠI PROJEKT?

Svrha projekta *DKC Lamparna* je pretvorba, preustroj Lamparne iz alternativnog u društveno-kulturni centar u koji bi se aktivno uključile brojne udruge i građani koji će kolektivno oblikovati sadržaje, sudjelovati u izradi razvojnih planova i strategija te naravno koristiti prostore i infrastrukturu centra. Osnovni cilj projekta je izraditi sudionički model upravljanja i testirati razne polivalentne društveno-kulturne djelatnosti i programe. Do sada je u projektu sudjelovalo 26 organizacija civilnog društva i 34 pojedinca, s kojima smo ili već ranije surađivali ili smo ih pozvali da sudjeluju u projektu jer pokrivaju neka kulturna ili druga društvena područja ili pak publiku koji nisu u našem fokusu interesa. Naravno, očekujemo da će većina njih nastaviti koristiti prostore i opremu DKC-a Lamparna za vlastite aktivnosti te svojim programima doprinijeti razvoju i širenju publike, a time i većem društvenom utjecaju Lamparne.

PROJEKT DKC LAMPARNA ODVIJA SE U OKVIRU NATJEČAJA KULTURA U CENTRU KROZ EUROPSKI SOCIJALNI FOND KOJI JE PODRŽAO USPOSTAVU CIVILNO-JAVNOG PARTNERSTVA ILI SURADNJE IZMEĐU JAVNIH UPRAVA I ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U KULTURI. KAKO RAZVIJATE CIVILNO-JAVNO PARTNERSTVO U LABINU I KAKO FUNKCIONIRA SURADNJA S LOKALNOM UPRAVOM?

Projekt *DKC Lamparna* provodimo u partnerstvu s pet lokalnih udruga, Gradom i županijskom javnom ustanovom IKA, i jedan od ciljeva jest upravo jačanje suradnje civilnog sektora s lokalnom i područnom upravom. U situaciji kad je civilni sektor u ovo doba korone potpuno zanemaren od donositelja odluka na svim razinama, a posebno od lokalne i područne samuprave te se nalazi na samom rubu opstanka, vrlo je važno da LAE kroz ovaj projekt omogućuje djelovanje i kakav-takav opstanak barem dijela nezavisnog kulturnog i civilnog sektora u Labinu i Istri. S druge strane, suradnja s Gradom (koji je i vlasnik Lamparne) od 1991. (godina osnutka KuD-a LAE) funkcionira po principu toplo-hladno, ovisno o tome tko je i kada obnašao funkciju gradonačelnika.

Tako je suradnja s gradom bila izvrsna (dakle, partnerska i dvosmjerna) sve do 1998. godine i smrti Gracijana Kiršića, jednog od naših osnivača, a kasnije i pročelnika za kulturu i obrazovanje Istarske županije, da bi nakon toga stala sve negdje do 2007. godine kad grad konačno staje iza našeg projekta *Podzemni grad*, da bi 2012./2013. došla na najniže grane nakon što Grad iznenada mijenja naziv projekta u *KOVA* i potpuno nas isključuje iz procesa planiranja i odlučivanja. I ne samo to – prema tom “novom” projektu, KuC Lamparna trebao se zatvoriti i vratiti u stanje prije nego što je LAE ušao u nj te u njegovo uređenje i opremanje uložio više od 5 milijuna kuna,

kako bi se prostor preuredio za potrebe nekakvog, vrlo tradicionalnog i barem 50 godina zastarjelog muzejskog postava rudarstva.

No nakon što smo digli veliku medijsku frku tijekom koje je razotkriveno u najmanju ruku vrlo neetično postupanje glavne autorice tog projekta i tadašnje predsjednice UHA-e, Sanje Cvjetko Jerković, ona daje ostavku i zapošljava se kod Bandića, a projekt na koji je potpuno bespotrebno utrošeno više od milijun kuna završava u la-dici. S dolaskom novog gradonačelnika Valtera Glavičića 2013. godine obnovljena je suradnja LAE-e i Grada, posebno na revitalizaciji rudarskog kompleksa Pijacal, čiji je i Lamparna sastavni dio, kao i partnerstvo u projektima *DKC Lamparna* i Klub mladih “Klub 21”, ali još uvijek nije obnovljena suradnja na projektu *Podzemnog grada*, kojeg nažalost i dalje razvijamo potpuno odvojeno. Trenutno je LAE partner Gradu u projektu prekogranične suradnje *Inspiracija*, a zajedno s Turističkom zajednicom grada sudjeluje i u drugom, sličnom projektu prekogranične suradnje Slovenija-Hrvatska pod nazivom *Mine Tour*.

NA KOJE NAČINE ŽELITE LAMPARNU PRETVORITI U DRUŠTVENO-KULTURNI CENTAR? KOJE SE MOGUĆNOSTI OVDJE OTVARAJU ZA UKLJUČIVANJE ZAJEDNICE U PROGRAM ILI UPRAVLJANJE?

Odgovor na to pitanje trebao bi dati strateški plan DKC-a Lamparne koji bi trebao biti donesen do kraja ove godine. Ono što mogu već sad potvrditi jest da će programiranje sadržaja centra biti prepušteno korisnicima iz lokalne i šire zajednice, uz konačan blagoslov Programskog/Upravnog vijeća DKC-a Lamparna.

ŠTO PO ISTEKU PROJEKTA? ŠTO ĆE OSTATI OD RAZGRANATE MREŽE SURADNJI, BOGATOG PROGRAMA I UOPĆE MOGUĆNOSTI ZADRŽAVANJA RADNIKA?

Mi smo za vrijeme ove krize pronašli neke nove mlade ljude koji su voljni i spremni angažirati se na nastavku projekta barem u narednih pet godina, a upravo smo i povećali broj zaposlenika s njih pet na sedam. Najveći problem za nas je slabljenje financiranja, a time i kapaciteta te održivosti civilnog sektora te posebno nezavisne kulturne scene, na kojima će se najviše štedjeti u nadolazećoj ekonomskoj krizi. LAE će sigurno opstati, ali ni mi ne možemo funkcionirati sami, odnosno sami činiti cijelu scenu. S kime ćemo onda surađivati?

KAKVU PODRŠKU LABIN ART EXPRESS IMA DANAS NA NACIONALNOJ I EUROPSKOJ RAZINI? PRVA STE KULTURNO-UMJETNIČKA ORGANIZACIJA U ZEMLJI KOJA JE DOBILA POTPORU IZ FONDOVA EU, JOŠ SREDINOM DEVEDESETIH, ZA OBNOVU LAMPARNE.

Financiranje iz inozemnih izvora započelo je sredinom devedesetih od strane Europske komisije, znači daleko prije ulaska Hrvatske u Europsku zajednicu. Kad se odlučivalo o ulasku Hrvatske u Vijeće Europe, bili smo pozvani u Strasbourg i Bruxelles zajedno s još desetak predstavnika hrvatskog civilnog sektora i nezavisnih medija. Pitali su nas kakva je situacija u Hrvatskoj, smatramo li da bi Hrvatska trebala biti primljena u Vijeće Europe, ali i zašto, te da li bi to moglo pomoći, imati pozitivne efekte za hrvatsku državu u budućnosti. Nakon toga posjetili su nas u Labinu predstavnici odjela Europske komisije za zemlje bivše Jugoslavije i sami nam sugerirali da im pošaljemo zahtjev za financiranje Radija LAE i projekta KuC Lamparna, jer tada za nas nije bilo otvorenih nikakvih natječajja i dobivali smo značajnu potporu tri godine za redom, zahvaljujući kojoj je 1998. i službeno otvoren KuC Lamparna.

Kad danas razmišljam o tome, mišljenja sam da su nas zbog Radija LAE (formalno prva privatna, nezavisna radijska postaja u RH) tretirali kao disidente kojima treba pomoć u tada potpuno autokratskoj Tuđmanovoj državi, u kojoj smo stavljeni i na listu “državnih neprijatelja” (u Tuđmanovom božićnom govoru na Trgu Bana Jelačića 1996.). LAE ni dan danas financijski ne ovisi o lokalnoj podršci. Nešto malo sredstava dobivamo od Županije, a od Grada minimalno, odnosno gotovo zanemariva sredstva, ali i ne tražimo ništa posebno osim da budemo partneri na projektu *Podzemnog grada*.

UMJETNIČKI RAD U LABIN ART EXPRESSU ZAMIJENILI STE KULTURNIM MENADŽMENTOM UDRUGE. SPREIMATE LI NEŠTO POVODOM OBLJETNICE TREĆEG DESETLJEĆA POSTOJANJA?

LAE je već najavio polaganje kamena temeljca za *Podzemni grad XXI* tijekom 2021. godine kada je, nakon rekonstrukcije izvoznog tornja okna Podlabin, trebao biti pušten u pogon i lift, čime bi de facto bila dovršena ovozemljska misija L.A.E.-a i nakon čega bismo se uglavnom fokusirali samo na umjetničku produkciju. Zbog obustave svih novih javnih investicija to sad nije ostvarivo prije 2022. godine kada ćemo se iz Lamparne ponovno moći spustiti u podzemlje Istre i položiti kamen temeljac za izgradnju *Podzemnog grada XXI*.

I da, u pravu ste, jer iako smo nedavno pustili u probni pogon *Mobilnu muzejsku (story telling) mašinu* – umjetnički projekt osmišljen

prije deset godina kojeg ćemo predstaviti na ovogodišnjem *Bijenalu* – pomalo sam zanemario svoj umjetnički rad zbog onog menadžerskog. Do kraja ove godine konačno će izaći i treći album *Metal Gurua*, snimljen još 2005., pod nazivom *Cold Black* kojeg će pratiti 15-minutni video uradak. Tridesetu obljetnicu LAE u 2021. spojiti ćemo sa stogodišnjicom Labinske republike i time zatvoriti ciklus našeg “ovozemaljskog” postojanja i djelovanja. U narednim godinama više ćemo se fokusirati na vlastitu umjetničku produkciju.

ANDREJA ŽAPČIĆ

Diplomirala politologiju te novinarstvo na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, a među ključnim područjima njezina interesa su unutarnja i vanjska politika s naglaskom na javne politike, medije, ekonomiju, kulturu, ljudska prava, civilno društvo, izborne procese i ratne zločine. Iza nje je više od dva desetljeća novinarskog i uredničkog rada u komercijalnim i neprofitnim medijima, između ostalog, u redakcijama Radio Studenta, Radija 101, Tportal-a, Radija 808 te portala N1 i RTL-a, kao i suradnje s portalima Pogledaj.to, Kulturpunkt, gong.hr, H-alter.org. Članica je Međunarodne federacije novinara, Hrvatskog novinarskog društva, Sindikata novinara Hrvatske i Zbora istraživačkih novinara te jedna od suradnica na Bijeloj knjizi – kronici prijetnji i napada na novinare.

ANITA BUHIN

Dugi niz godina surađuje s udrugama i organizacijama u civilnom i kulturnom sektoru. Od 2018. radi kao urednica i voditeljica na radiju zajednice Radio Roje. Povjesničarka i stručna suradnica na projektima u Savezu udruga Rojca.

MARTINA DOMLADOVAC

Diplomirala je povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te završila preddiplomski studij povijesti i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Završila je programe neformalnog obrazovanja Svijet umjetnosti – Kulturpunktova novinarska školica (2015) i Mirovni studiji (2015). Vanjska suradnica portala Kulturpunkt.hr i Radnička prava.

JELENA ANDROIĆ

Diplomirana novinarka i magistra europskih studija. Radila u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti Rijeka na poziciji voditeljice odnosa s javnošću, ranije kao voditeljica odnosa s javnošću i voditeljica razvoja publike na projektu Europska prijestolnica kulture Rijeke 2020. Voditeljica ureda za odnose s medijima Svjetskog festivala animiranog filma Animafest Zagreb, Međunarodnog festivala dokumentarnog filma ZagrebDox, Zagreb Film Festivala i drugih manifestacija u kulturi. U udrugama za produkciju dokumentarnog filma Filaktiv i UKUS radila na poslovima produkcije, promocije i distribucije. Koproducentica filma Nevidljivi grad redatelja Pierrea Commaulta. Zaposlena u Udruzi Liburnia Film Festival kao producentica.

PETRA MARČINKO

Diplomirala je etnologiju i kulturnu antropologiju te sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Polja njenog stručnog interesa tiču se sociologije i antropologije urbanog prostora, planiranja i (sudioničkog) upravljanja te razvoja participativne demokracije. U tom kontekstu, periodično je od 2016. do 2020. sudjelovala u izradi Plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika. Od 2018. do 2020. bila je koordinatorica istraživanja o stanju sudioničkog upravljanja na primjeru Lazareta te zaposlena kao koordinatorica URBACT lokalne grupe projekta Active NGOs koji se također bavio pitanjima razvoja javno-civilnih partnerstava i sudioničkog upravljanja u društveno-kulturnim centrima na europskoj razini. Zaposlena u Art radionici Lazareti.

FILIP BOJIĆ

Magistrirao je na Pomorskom fakultetu u Splitu, plovio 4 godine kao časnik na brodu nakon čega se poželio kopna pa upisuje doktorat te postaje asistent u instituciji gdje je i studirao. Paralelno s tim pokušava, a ponekad i uspije, pisati za svoj gušt te za portal Kulturpunkt, usput zadržavajući optimizam kako će se svom tom pisanju moći posvetiti još i više u narednom periodu.

ROBERT PEHARDA

U Varaždinu polazi osnovnu školu, gimnaziju i Fakultet organizacije i informatike. Novinarstvom se počinje baviti 2005. godine. Radio je u nekoliko lokalnih medija, a od 2008. do 2013. godine je član redakcije Večernjeg lista, Regionalnog centra Varaždin-Međimurje. Od 2017. godine radi kao novinar/urednik u Regionalnom tjedniku u Varaždinu. Autor je knjiga Cvjetni pečat, Lepoglava, Gospodarski vodič i Termoplin. Kao suautor sudjeluje na izdavanju još desetak naslova.

TATJANA TOMIĆ

Završila studij hrvatskog jezika i književnosti i radi u školi u Puli, predaje fiziku. Povremeno piše o kazalištu, kulturi i književnosti zahvaljujući aktivističkoj mladosti u Attacku i angažmanu u organizaciji FAKI-ja. Suautorica knjige "Teleportacija ljubavi" Sestara Bronte (2003., SKC Beograd).

HRVOJE PAŠALIĆ

Magistar sociologije iz Tučepa koji od 2011. živi u Zadru. Završio je preddiplomski studij anglistike i sociologije te Međunarodni diplomski studij Kulturne sociologije na Sveučilištu u Zadru. Područje njegovog znanstveno-istraživačkog interesa smješta se na sjecištu sociologije kulture i prostora. Član je

Udruge za kulturu i umjetnost Punktum koja upravlja neformalnim kulturnim centrom Knjigozemka, a blisku suradnju ostvaruje i s umjetničkom organizacijom Teatro VeRRdi. Kao akter nezavisne kulturne scene aktivno sudjeluje u procesu izrade modela sudioničkog upravljanja budućim Centrom za suvremenu kulturu, umjetnost i mlade, a u svrhu uspostave civilno-javnog partnerstva između platforme nezavisnih kulturnih aktera i Grada Zadra.

DIMITRIJE BIRAČ

Diplomirao je na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, smjer Ekonomija. U arhivskom odjelu Srpskog narodnog vijeća radi teorijski posao kao istraživač (politička ekonomija, politička i ekonomska povijest, povijest ekonomskih i političkih ideja), te organizacijski kao voditelj odjela. Student doktorskog studija Politologije na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Sudjeluje u političkom životu Karlovca kao vijećnik u gradskoj četvrti Grabrik. Član izvršnog odbora Nove ljevice, član međunarodne organizacije ReCommons Europe, član redakcije Novog plamena, član redakcije časopisa Tragovi te autor kolumne na portalu Aktiviraj Karlovac.

DEJAN DRAGOSAVAC RUTA

Od 1994. do 2003. radi u Arkzinu nakon čega pokreće vlastiti studio. Dizajnirao i grafički uređivao više magazina i časopisa: *Arkzin*, *Nomad*, *Godine nove*, *Libra libera*, *Gordogan*, *Up&Underground*, *Frakcija*... Klijenti većinom iz područja kulture i civilno-društvene scene: Multimedijalni institut, Kontejner, Oceanmore, Subversive festival, Pogon, SKD Prosvjeta za koje oblikuje kataloge, knjige, promotivne materijale i kampanje.

TRASIRANJE PUTA NOVIM MODELIMA UPRAVLJANJA: USPJESI U LIMBU ASIMETRIČNIH PARTNERSTAVA

— Skupina autora

NAKLADNICI

Kurziv – Platforma za pitanja
kulture, medija i društva
Ulica baruna Trenka 11,
HR-10000 Zagreb
T/F +385 1 78 98 732
kurziv.platforma@gmail.com
www.kulturpunkt.hr

Savez udruga Operacija grad
Ulica baruna Trenka 11,
HR-10000 Zagreb
T/F +385 1 78 98 732
operacijagrad@gmail.com
www.operacijagrad.net

AUTORI

Andreja Žapčić, Anita Buhin,
Dimitrije Birač, Filip Bojić, Hrvoje
Pašalić, Jelena Androić, Martina
Domladovac, Petra Marčinko,
Robert Peharda, Tatjana Tomić

UREDнице

Matija Mrakovčić i Mirela Travar

LEKTURA

Vlasta Paulić

INFOGRAFIKE

Dejan Dragosavac Ruta

OBLIKOVANJE

Petra Milički

PISMA

Stratos

PAPIR

Nautilus Classic

TISAK

Tiskara Zalina

NAKLADA

500 kom

Svi su tekstovi prvotno objavljeni
na portalu Kulturpunkt.hr.

Zagreb, studeni 2020.

CIP zapis je dostupan u računalnome
katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem
001080854.

KURZIV ISBN 978-953-57307-9-8
SU OG ISBN 978-953-49262-0-8

Publikacija je nastala u sklopu projekta Svi za Pogon – Pogon za sve! koji ima za cilj unaprijediti postojeći model upravljanja Pogonom uključujući u obrazovne, istraživačke, kulturne i promotivne aktivnosti sve one koji Pogonom upravljaju i/ili ga koriste. Ukupna vrijednost projekta iznosi 2.467.903,51 HRK, a Europska unija je kroz Europski socijalni fond sufinancirala projekt u iznosu od 2.097.717,98 HRK.

Nositelj projekta je Savez udruga Operacija grad, a uz POGON – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade, na projektu kao partneri sudjeluju Grad Zagreb i Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva. Projekt se provodio od 1. prosinca 2018. do 30. studenog 2020. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Saveza udruga Operacija grad.

Za više informacija o EU fondovima posjetite web stranicu Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije www.strukturnifondovi.hr

MODELI JAVNO-CIVILNOG PARTNERSTVA: MODEL HIBRIDIZACIJE

Primjer modela hibridizacije, a koji je ujedno još uvijek jedini takav primjer u RH, jest zagrebački Pogon – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade. Model hibridizacije podrazumijeva partnerstvo javne uprave i civilnog društva u su-osnivanju i su-upravljanju novom zajedničkom institucijom koja preuzima upravljanje javnim resursima, u ovom slučaju, tvornicom Jedinstvo na savskom nasipu i radnim prostorima u centru grada. * Naziv modela preuzet iz Radne bilježnice za društveno-kulturne centre, Zaklada Kultura nova, 2015.

7

MODELI JAVNO-ČIVILNOG PARTNERSTVA: MODEL ZAJEDNIČKOG UPRAVLJANJA

Društveni centar Rojc predstavlja model zajedničkog upravljanja: javnim resursom upravlja savjetodavno tijelo u kojemu je jednak broj predstavnika javne uprave (Grad Pula) i civilnog društva (bira ih Savez udruga Rojc). * Naziv modela preuzet iz Radne bilježnice za društveno-kulturne centre, Zaklada Kultura nova, 2015.

8

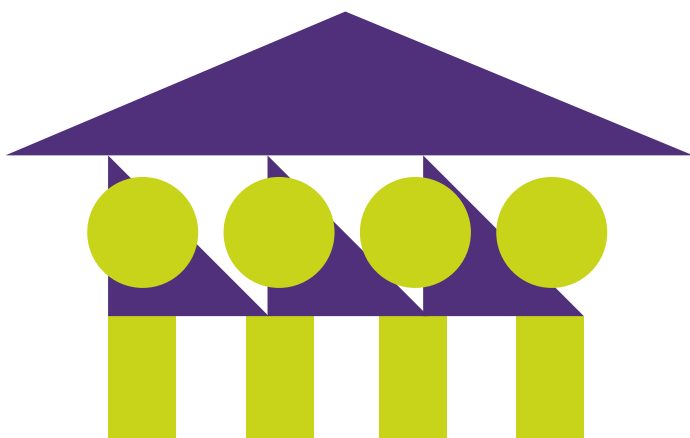
MODELI JAVNO-ČIVILNOG PARTNERSTVA: MODEL SURADNIČKOG UPRAVLJANJA

Dom mladih u Splitu predstavlja model suradničkog upravljanja: partnerstvo javnog sektora (Grad Split kroz javnu ustanovu u kulturi) s civilnim društvom (Platforma doma mladih) radi upravljanja korištenjem javnog resursa. * Naziv modela preuzet iz Radne bilježnice za društveno-kulturne centre, Zaklada Kultura nova, 2015.

MODELI JAVNO-CIVILNOG PARTNERSTVA: MODEL PROŠIRENE SURADNJE

Prostorima Filodrammatice, Hartere i Palacha u Rijeci su-upravljaju Savez udruga Molekula i Grad Rijeka prema modelu proširene suradnje. U tom modelu civilno društvo osigurava javnu namjenu prostornog resursa, upravlja njime i koristi ga na određeno vrijeme bez naknade, dok javna uprava pokriva dio materijalnih troškova. * Naziv modela preuzet iz Radne bilježnice za društveno-kulturne centre, Zaklada Kultura nova, 2015.

MODELI JAVNO-CIVILNOG PARTNERSTVA: ŽELJENI MODEL?

Uz različite modele koji su se razvili i koji su zabilježeni u RH, postavlja se pitanje postoji li željeni, idealan model? Na to pitanje nije moguće jednostavno niti jednoznačno odgovoriti, međutim, može se ustanoviti kako je željeni model, na minimalnoj razini, svaki onaj koji uključuje civilno društvo, građane i građanke, u tijela donošenja odluka čime se osigurava njihovo ravnopravno sudjelovanje u upravljačkim procesima. Svaki model civilno-javnog partnerstva koji počiva na toj pretpostavci je već ostvario pola puta do uspjeha.

